

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н.КАРАЗИНА

ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Психологічні захисти в організації поведінки у конфліктній ситуації у
дорослих жінок»

Студента (ки) 2 курсу групи ЗПС-62 _____ другого
(магістерського) рівня вищої освіти освітньо-
професійної програми «Психологія» за спеціальністю
053 – ПСИХОЛОГІЯ

Красовської Н. А.

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник Плохих В. В. _____

Доктор психологічних наук, професор

_____ (посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Чотирирівнева шкала оцінювання

Кількість балів: _____

Члени комісії _____

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАХИСТИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ У ДОРΟΣЛИХ ЖІНОК	7
1.1. Сутність та загальна характеристика психологічного захисту та захисних механізмів.....	7
1.2. Сутність феномену «конфлікту» та його види.....	13
1.3. Загальна характеристика конфліктності особистості та її поведінка в конфліктних ситуаціях.....	21
Висновки до першого розділу.....	26
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗАХИСТІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ У ДОРΟΣЛИХ ЖІНОК.....	28
2.1. Організація емпіричного дослідження.....	28
2.2. Формування вибірки та методів дослідження.....	30
Висновки до другого розділу.....	34
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗАХИСТІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ У ДОРΟΣЛИХ ЖІНОК.....	35
3.1. Особливості поведінки дорослих жінок в конфліктних ситуаціях.....	35
3.2. Особливості прояву самооцінки у дорослих жінок.....	39
3.3. Особливості прояву прив'язаності у дорослих жінок.....	42
3.4. Особливості прояву захисних механізмів у дорослих жінок.....	45
3.5. Вплив психологічних захистів на поведінку дорослих жінок у конфліктних ситуаціях.....	52
Висновки до третього розділу.....	55
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
АНОТАЦІЯ.....	66

ANNOTATION..... 67

ДОДАТКИ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проблема конфліктів є однією з глобальних проблем, що стає все більш актуальною в останні роки через значне загострення конфліктів у всьому світі. Сучасні погляди вважають конфлікт неминучим явищем, яке охоплює різноманітні аспекти життя як окремої особи, так і суспільства загалом. Ця проблема вивчається у багатьох наукових дисциплінах, проте психологія вважається однією з провідних. Свідченням зацікавленості фахівців у проблемі конфліктів є велика кількість наукових робіт, приділених цій темі, яка щорічно досягає кількох тисяч.

Питання конфліктів та конфліктності особистості досить об'ємно розкрито та представлено в роботах багатьох зарубіжних та вітчизняних дослідників: Р. Берон, Д. Річардсон; Н.В. Гришина; Р. Дарендорф; Ф.В. Дмитрієв; М. Дойч, Т.М. Титаренко, Д. Джонсон, Р. Джонсон; В. Зігерт, Х. Ланг та ін.

Проте, варто вказати, що питання особливостей поведінки в конфліктних ситуаціях саме у дорослих жінок представлено в сучасній психології не достатньо. При цьому, актуальність розкриття даного питання, на наш погляд є безумовною та визначеною такими чинниками:

1. Роль гендеру в конфліктах – вивчення поведінки дорослих жінок у конфліктних ситуаціях може допомогти краще розуміти роль гендерних чинників у виникненні та розвитку конфліктів. Порівняння конфліктних ситуацій та їх вплив на чоловіків і жінок може пролити світло на те, які аспекти конфліктів вважаються більш типовими для кожної статі, та які стратегії вирішення конфліктів ефективніші для жінок.

2. Психологічне благополуччя – розуміння конфліктної поведінки дорослих жінок може допомогти психологам та консультантам розробляти кращі підходи до розв'язання конфліктів у сім'ях, робочих колективах та інших соціальних контекстах. Це може покращити психологічне благополуччя жінок і сприяти збереженню здорових міжособистісних відносин.

3. Емансипація та рівність – оскільки сучасне суспільство рухається до більшої емансипації жінок і досягнення рівності статей, розуміння конфліктної поведінки жінок допоможе визначити, як ці процеси впливають на спосіб, яким вони взаємодіють у конфліктних ситуаціях.

4. Соціальні відносини і лідерство – дослідження конфліктної поведінки жінок може вивести на те, як вони керують конфліктами у соціальних групах і як це впливає на їхню здатність до лідерства. Це важливо для розуміння ролі жінок у вирішенні конфліктів на різних рівнях, від особистих відносин до великих організацій.

Об’єкт – поведінка дорослих жінок у конфліктній ситуації.

Предмет – психологічні захисти в організації поведінки у конфліктній ситуації у дорослих жінок.

Мета – теоретично описати та емпірично дослідити психологічні захисти в організації поведінки у конфліктній ситуації у дорослих жінок.

Гіпотеза дослідження – у дорослих жінок може бути наявний зв’язок між стратегіями поведінки у конфлікті та захисними механізмами і типами прив’язаності.

Задачі:

1. Теоретично розкрити сутність психологічного захисту, захисних механізмів, конфлікту, його видів, конфліктності особистості.

2. Емпірично дослідити особливості поведінки дорослих жінок в конфліктних ситуаціях.

3. Емпірично дослідити особливості прояву самооцінки, типу прив’язаності та захисних механізмів у дорослих жінок.

4. Визначити особливості впливу психологічних захистів на поведінку дорослих жінок у конфліктних ситуаціях.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація, класифікація теоретичного матеріалу із заявленої проблеми; емпіричні: тест на типи прив’язаності Е. Чен, тест «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації» К. Томаса, Методика

діагностики самооцінки Дембо-Рубінштейн, методика «Індекс життєвого стилю» Келлермана-Плутчика, Фрайбурзький особистісний опитувальник; Статистичні методи математичної обробки: критерій Манна-Уїтні, коефіцієнт кореляції Пірсона.

Характеристика вибірки. В якості діагностичної групи нами сформована вибірка з дорослих жінок віком 35-45 років, в кількості 30 осіб та молодих дівчат віком 18-30 років в кількості 30 осіб.

Практична значущість. Результати емпіричного дослідження можуть бути використані практичними психологами в процесі психологічного консультування дорослих жінок з питань корекції, побудови та налагодження міжособистісних стосунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАХИСТИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ У ДОРΟΣЛИХ ЖІНОК

1.1. Сутність та загальна характеристика психологічного захисту та захисних механізмів

Термін «психологічний захист» вперше з'явився у роботі З. Фрейда «Захисні нейропсихози» у 1894 році. Фрейд використовував цей термін для опису боротьби «Я» проти болісних або нестерпних думок та емоцій. Вчений розглядав психіку як взаємодію свідомого та несвідомого, які постійно перебувають у конфлікті. Він здебільшого пояснював цей концепт, виходячи з інстинктивних начал, які при зіткненні зі свідомістю зазнають різних змін, таких як витіснення і заперечення [11].

Послідовниця психоаналізу А. Фрейд продовжила розвивати ідеї З. Фрейда про зв'язок між різними способами захисту та невротами, вказуючи на важливу роль захисних механізмів як при нормальному, так і при патологічному розвитку. Вона виділила два основні види захисту: захист від інстинкту (перешкоджання проникненню у свідомість уявлень, пов'язаних з інстинктом і небезпечних для «Я») та захист від афекту (блокування небезпечних для «Я» бажань) [11].

Психологічний захист – це характерні для кожної людини стійкі способи сприйняття та переживання світу, під час яких вона змінює і викривляє окремі аспекти реальності, щоб зробити її більш зручною, сприятливою і менш загрозливою [6; 7].

Андрушко Я. С. вважає, що сутність феномена психологічного захисту полягає в захисті особистості від усвідомлення неприємних висновків, тобто такі висновки витісняються в підсвідоме [1, с. 153].

Т.С Яценко бачить головну функцію психологічного захисту в тому, щоб людина не допускала до своєї свідомості розуміння власних негативних рис характеру [37].

Т. Шибутані стверджує, що саме особистість, а не біологічний організм, захищає себе від усвідомлення фактів, які неприємні для її гідності [8, с. 46].

Д.С. Титаренко наводить наступні найпоширеніші, в науковій літературі, визначення психологічного захисту:

1. Психічна діяльність, спрямована на автоматичне усунення наслідків психічної травми.

2. Окремі випадки реакції особистості пацієнта на травматичну ситуацію або хворобу.

3. Способи обробки інформації мозком, що блокують загрозову інформацію.

4. Механізм адаптивної перебудови сприйняття та оцінки, який діє, коли людина не може адекватно оцінити тривогу, викликану внутрішнім або зовнішнім конфліктом, і не може впоратися зі стресом.

5. Механізми, що зберігають цілісність свідомості.

6. Механізм компенсації психічної недостатності.

7. Пасивно-захисні форми реагування в патогенній життєвій ситуації.

8. Зміна системи установок особистості у разі конфлікту установок.

9. Способи представлення спотвореного сенсу [30].

Д.С. Титаренко дійшов висновку, що психологічний захист – це система механізмів, спрямованих на зменшення негативних переживань, пов'язаних з конфліктами, які загрожують цілісності особистості. Такі конфлікти можуть бути викликані як суперечливими установками всередині особистості, так і невідповідністю між зовнішньою інформацією та сформованим у особистості образом світу та образом «Я» [30].

Науковці по-різному розглядають різновиди психологічного захисту. Фоміна М. відзначає, що всі спроби класифікації видів психологічного

захисту пов'язані з процесом психологічної переробки високоемоційних переживань [32].

Іншої думки дотримується Т.С. Яценко, яка вважає, що психологічний захист порушує загальну захищеність «Я», оскільки віддаляє суб'єкта від реальності, спотворюючи причину конфлікту [37].

До найпоширеніших різновидів психологічного захисту відносять: заперечення, придушення, раціоналізацію, витіснення, проекцію, деперсоналізацію, відчуження, ідентифікацію, компенсацію, сублімацію, катарсис і регресію [1; 2].

Н.О. Гошовська розглядає типологію механізмів психологічного захисту особистості, базуючись на психоаналітичній діагностиці та розумінні структури особистості в клінічному процесі [7].

Н. Мак-Вільямс класифікує захисні механізми на два рівні за мірою їх «примітивності», залежно від того, наскільки їх застосування заважає людині адекватно сприймати реальність: первинні та вторинні захисні механізми [10].

Первинні захисні механізми:

1. Всемогутній контроль – сприйняття себе як основного визначального чинника в усьому, що відбувається у світі.
2. Дисоціація – відокремлення себе від неприємних або болісних переживань.
3. Інтроекція, включаючи ідентифікацію з агресором – несвідоме введення у свій внутрішній світ зовнішніх поглядів, мотивів та настанов інших людей.
4. Заперечення – повне відкидання або відмова від усвідомлення неприємної інформації.
5. Примітивна ідеалізація – сприйняття іншої людини як ідеальної та неосязної.
6. Примітивна ізоляція, у тому числі захисне фантазування – відхід від реальності в інший психічний стан.

7. Проектна ідентифікація – нав'язування комусь ролі, побудованої на власних проекціях.

8. Проекція – неправильне сприйняття своїх внутрішніх процесів як зовнішніх подій чи фактів.

9. Розщеплення Его – уявлення про когось як тільки доброго або тільки поганого, з врахуванням його якостей, які не вписуються в таку категоризацію.

10. Соматизація або конверсія – переживання фізичного дистресу у відповідь на психологічний стрес і пошук медичної допомоги для таких соматичних проблем [10].

Примітивні захисні механізми характеризуються своєрідною автоматичністю (миттєвим «ввімкненням») та відсутністю зв'язку з принципом реальності. Вони операційно активуються на рівні первинного процесу і перешкоджають усвідомленню матеріалу, який їх запускає.

До вторинних захисних механізмів Н. Мак-Вільямс відносить такі [10]:

1. Скасування або компенсація – несвідома спроба збалансувати негативні наслідки події шляхом створення позитивного вихідного результату.

2. Витіснення, пригнічення або репресія – відокремлення себе від неприємних переживань у побутовому розумінні «забування» цієї інформації.

3. Виміщення, заміщення або зсув – перенесення уваги із зовнішнього світу на внутрішній світ інших людей у побутовому розумінні.

4. Ігнорування або уникнення – обмеження свідомості щодо джерела психологічного дискомфорту або спотворення сприйняття такого впливу.

5. Ідентифікація – ідентифікація себе з іншою особою або групою людей.

6. Ізоляція афекту – відокремлення емоційної складової від свідомості.

7. Інтелектуалізація – неусвідомлене бажання контролювати емоції та імпульси на основі раціонального тлумачення ситуації.

8. Компенсація або гіперкомпенсація – компенсування власних слабкостей підкресленням сильних сторін або зайвим задоволенням в інших сферах.

9. Моралізація – спроба переконати себе в моральній необхідності події.

10. Програвання, реагування або розрядка – зняття емоційної напруги через відтворення ситуацій, що викликали негативні емоції.

11. Поворот проти себе або автоагресія – спрямування негативного афекту на себе самого замість того, щоб проектувати на зовнішній об'єкт.

12. Роздільне мислення – злиття взаємно виключних установок через недоусвідомлення їх суперечності.

13. Раціоналізація – пояснення власної поведінки таким чином, щоб вона виглядала раціональною та контрольованою.

14. Реактивне утворення – захист від заборонених імпульсів шляхом вираження протилежних спонукань у поведінці та думках.

15. Реверсія – зміна життєвого сценарію зі зміною ролей об'єкта і суб'єкта.

16. Регресія – повернення до дитячих моделей поведінки.

17. Сексуалізація або інстинктуалізація – перетворення негативного на позитивне за допомогою приписування йому сексуальної складової.

18. Сублимація – перенаправлення імпульсів у соціально прийнятну діяльність [10].

Вторинні захисні механізми характеризуються специфічною акцентуацією на почуттях або конкретних аспектах сприйняття і переживань, а також обов'язковим включенням мислення. Вони менше спотворюють реальність, більш адаптивні та визнані за наявності раціональних і раціоналізуючих компонентів. Такі механізми дозволяють знаходити логічні пояснення для життєвих ситуацій і раціональні підстави для прийняття рішень, відповідних ситуації, забезпечуючи відчуття розуміння та контролю [4; 10].

В.І. Шебанова визначає критерієм успішності психологічного захисту здатність до ліквідації тривоги і позбавлення від страху. Психологічний захист поділяється на дві категорії: успішний і неуспішний [34].

Успішний захист означає припинення імпульсів, що викликають тривогу; неуспішний захист не може досягти цієї мети і, відповідно, призводить до постійного повторення тривоги. Характеризуючи захисні механізми як успішні або неуспішні, різні автори можуть мати відмінне розуміння цих категорій.

Психологічний захист спрямований на послаблення внутрішньо-особистісних конфліктів, що регулює поведінку людини, підвищує її адаптаційні можливості та сприяє психічній рівновазі. У процесі вирішення конфліктів між потребами і страхами людина може виявляти це різними способами: через психічні переформатування, через тілесні дисфункції, які проявляються у вигляді хронічних психосоматичних симптомів, або через зміни в способі поведінки [21].

В.І. Шебанова відзначає, що психологічний захист не можна однозначно оцінити як виключно корисний або шкідливий явище. Вона приводить як позитивні, так і негативні наслідки його застосування [34].

Позитивні наслідки полягають у тому, що захисні механізми особистості автоматично захищають її психіку від травм. Це допомагає зберегти стабільність особистості під час нестабільних переживань і сприяє досягненню більш-менш успішної адаптації. Корисний (адаптивний) ефект психологічного захисту особливо виражається, коли конфлікт, що загрожує цілісності особистості, є відносно невеликим.

Негативні наслідки включають у себе труднощі в усвідомленні людиною власних рис характеру й мотивів поведінки, що часто перешкоджає ефективному вирішенню особистісних проблем. Вони спотворюють зміст подій та переживань, щоб запобігти травмуванню психіки, що призводить до втрати можливості активного впливу на ситуацію й виправлення джерела переживань.

При значущому конфлікті, який потребує усунення його причин, захист відіграє скоріше негативну роль, приглушуючи його і зменшуючи його емоційну напругу та важливість для особистості. У таких ситуаціях альтернативою може бути реальне втручання в ситуацію та її трансформація, або самозміна через адаптацію до обставин.

Під час соціального впливу та міжособистісної взаємодії часто використовують механізми психологічного захисту, які полягають у витісненні негативного. Людина постійно обмінюється діями, думками, вчинками, тому психіка індивіда захищає його від негативних зовнішніх та внутрішніх впливів. Використовуючи психологічні захисти, людина оберігає свою особистість, протистоїть чужому впливу та захищає психіку від стресів і негативних думок.

Підводячи підсумок вкажемо, що захисні психічні механізми – це несвідомі стратегії або механізми, які використовує людина для зменшення або уникнення тривожних або болючих відчуттів, конфліктів чи небезпечних думок. Ці механізми допомагають зберегти психічний баланс та стабільність, адаптуватися до стресових ситуацій і зберігати психічне здоров'я.

1.2. Сутність феномену «конфлікту» та його види

Конфлікт, як поняття, спочатку мав філософське визначення – це зіткнення інтересів, але наукове вжиття цього терміну розпочалося недавно. На Заході вперше поняття «конфлікт законів» з'явилося в «Словнику філософії і психології» 1901 року під редакцією Дж. Болдуїна.

Раніше, у філософських і психологічних працях, конфлікти описувалися через терміни «суперечності» або «зіткнення», або через реакції людей на невідповідності, що виникають у їхньому житті.

У Філософській енциклопедії конфлікт розглядається як граничний випадок загострення протиріч, тоді як в українській енциклопедії його визначають як зіткнення протилежних інтересів, поглядів і серйозних

суперечностей, що характеризуються складністю вирішення та супроводжуються гострими емоційними переживаннями.

Конфлікт у психології можна визначити як ситуацію, коли виникає зіткнення протилежних, несумісних між собою напрямків або інтересів у свідомості конкретного індивідууму, взаємодії між людьми чи групами, і супроводжується відчуттям негативних емоцій [7; 13].

Антонійчук Н. визначає конфлікт як стан, коли виникає суперечність між протилежно направленими цілями, інтересами, позиціями, думками або поглядами учасників взаємодії [2].

А.Т. Ішмуратов розуміє конфлікт як ситуацію, коли виникає невідповідність інтересів; розбіжність між двома чи більше сторонами (особами або групами), де кожна сторона старається досягти того, щоб її позиція чи цілі були прийняті, ставлячи перешкоди іншій стороні, яка прагне досягти того ж [12, с. 155].

Згідно з Ємельянов Л.М., Петюх В.М., конфлікт є ситуацією, коли відбувається зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів, позицій, думок або поглядів двох або кількох осіб. Усі конфлікти мають своєю основою ситуації, де залучені сторони знаходяться у протилежних позиціях за будь-яким приводом, мають різні цілі та шляхи до їх досягнення, або відмінність у інтересах і прагненнях [14, с. 179].

За Нагаєвим В. М., конфлікти можна розглядати як відповідь людей на перешкоди у досягненні різних цілей при виконанні спільної діяльності, на поведінку інших, яка не відповідає очікуванням, а також як реакцію на несумісність характерологічних шаблонів поведінки, відмінності у культурних основах і потребах [19, с. 79].

Панова М. І., Герасіна Л. М. уточнюють поняття конфлікту, вважаючи його діяльністю людей, що завжди має ціль. За їхнім уявленням, конфліктна дія приписується лише тим особам, які здатні до усвідомленої поведінки, включаючи усвідомлення власної позиції, планування дій та свідоме використання засобів. Це передбачає, що учасники конфлікту мають бути

активними суб'єктами, що дозволяє відрізнити реальних учасників від тих, хто виступає в якості інструменту, знаряддя або засобу в боротьбі між іншими суб'єктами конфліктної взаємодії [22, с. 36].

На сьогодні конфлікт розглядають як явище, яке має не лише негативну характеристику. Зауваження М. Робера і Ф. Тільмана вказують на те, що хоча конфлікт супроводжується станом потрясіння та дезорганізації рівноваги, яка передувала йому, він може стати генератором нових структур, хоча не завжди кращих.

Науковці виявляють різні суттєві аспекти поняття «конфлікт». За словами Г.В. Ложкіна та Н.І. Пов'якель, це включає: наявність не лише протилежних, але й різноспрямованих сил; поля взаємодії для цих сил; а також наявність суб'єктів конфлікту, тобто учасників взаємодії [15, с. 136].

Сотська Г. І., Тітаренко І. І. визначають конфлікт за такими ключовими ознаками: наявність суперечностей, зіткнення несумісних поглядів, інтересів, потреб, цінностей, мотивів, які вирішуються через конфлікт; наявність протидії сторін і протиборства як центрального елемента соціального конфлікту; наявність негативних емоційних станів. Вони розрізняють конфлікт та передконфліктні ситуації, де або відсутня протидія при наявності негативних емоцій (як у спортивних змаганнях), або протидія є, але без супроводження негативних емоцій [29].

Більшість зарубіжних дослідників [38; 39; 41] визначають концепцію конфліктних ситуацій як ситуації, де включені як актуальні дії, так і різні форми психологічних протиріч. У таких умовах дії або цілі учасників взаємодіють «взаємно перешкоджувальним чином». Навпаки, у співпраці цілі або дії учасників пов'язані «взаємно сприятливим чином», що означає, що досягнення мети однією стороною позитивно впливає на досягнення мети іншою стороною, частково чи повністю.

На основі теоретичного аналізу літератури можна сформулювати різнобічне визначення сутності конфлікту:

1. Конфлікт представляє собою взаємодію між людьми та групами.

2. Конфлікт відображає активне протистояння тенденцій, оцінок, принципів, думок, характерів та еталонів поведінки.

3. Конфлікт є спробою ствердження ідеї, принципу або самоствердження.

4. Конфлікт може дестабілізувати міжособистісні стосунки на емоційному, когнітивному або поведінковому рівнях.

5. Конфлікт можна розглядати як форму комунікації між людьми, групами або колективами.

6. З психологічної точки зору конфлікт може виступати як захист і реакція одночасно для протилежних сторін.

7. Конфлікт може виникати як реакція на негативні ситуації, що травмують особистість або перешкоди у досягненні цілей.

8. Конфлікт можна розглядати як процес, що включає пошук засобів стабілізації взаємин у ситуації відсутності виходу.

9. У технічному контексті конфлікт є одним із крайніх засобів для регулювання міжособистісних відносин [19; 20].

Аналіз наукової літератури показує, що конфлікти можна класифікувати за різними критеріями: їх походженням, змістом, важливістю, способами вирішення, формою вираження, структурою взаємин, ступенем соціальної формалізації, соціально-психологічним впливом та соціальними наслідками. Конфлікти можуть бути явними або прихованими, інтенсивними чи пом'якшеними, короткотривалими або тривалими, вертикальними чи горизонтальними тощо.

Конфлікти для групи і організації розподіляються на дві категорії за їхнім впливом: конструктивні (творчі, позитивні) і деструктивні (руйнівні, негативні). Перші сприяють корисному впливу на справу, другі призводять до шкоди і збитків.

Конструктивні конфлікти є невід'ємною частиною процесу і їх не можна уникнути, оскільки вони сприяють змінам і розвитку. Деструктивні конфлікти потрібно уникати і ефективно управляти ними.

За характером причин конфлікти можна розділити на об'єктивні і суб'єктивні. Об'єктивні конфлікти виникають з об'єктивних причин, тобто наявність реальних конфліктних ситуацій або проблем. Суб'єктивні конфлікти мають особистісний характер і виникають через особисті чи емоційні фактори. Об'єктивні конфлікти частіше вирішуються конструктивно, тоді як суб'єктивні, навпаки, зазвичай призводять до деструктивних наслідків.

М. Дойч класифікує конфлікти в залежності від умови істинності-хибності або реальності:

1. Справжній конфлікт – це конфлікт, який існує об'єктивно і якого сприймають учасники адекватно.

2. Випадковий, або «умовний» конфлікт – це конфлікт, який залежить від обставин, що можуть змінюватися, і який не усвідомлюється сторонами.

3. Зміщений конфлікт – це явний конфлікт, за яким приховується інший, невидимий конфлікт, що лежить в його основі.

4. Невірно приписаний конфлікт – це конфлікт між сторонами, які помилково зрозуміли один одного і, в результаті, мають конфлікт з приводу неправильно витлумачених проблем.

5. Латентний конфлікт – це конфлікт, який мав би відбутися, але не відбувається через те, що він не усвідомлюється сторонами з різних причин.

6. Помилковий конфлікт – це конфлікт, який існує лише через помилкове сприйняття і розуміння, при відсутності об'єктивних підстав [14; 17].

Класифікація конфліктів за типом соціальної формалізації включає офіційні та неофіційні (формальні і неформальні) конфлікти, які в основному залежать від організаційної структури та її особливостей, і можуть бути як «горизонтальними», так і «вертикальними».

За соціально-психологічним ефектом конфлікти поділяються на такі групи:

1. Розвиваючі – активізують кожен з конфлікуючих сторін і групу в цілому.

2. Сприяють самоствердженню або розвитку однієї з конфлікуючих сторін або групи в цілому і придушенню, обмеженню іншої сторони або групи осіб.

3. За обсягом соціальної взаємодії конфлікти класифікуються на міжгрупові, внутрішньо-групові, міжособистісні та внутрішньо-особистісні [14; 17].

Міжгрупові конфлікти виникають тоді, коли соціальні групи мають несумісні цілі і своїми діями заважають один одному. Це може стосуватися суперництва між представниками різних соціальних категорій. В соціально-психологічних дослідженнях показано, що члени «своєї» групи мають тенденцію сприймати її як кращу за «інші» групи. Це феномен внутрішньо-групового фаворитизму, який виражається в тому, що члени групи сприяють своїй групі у різних формах. Це є основним джерелом напруженості і конфліктів між групами.

Головний висновок, який роблять соціальні психологи з цих закономірностей, полягає в тому, що для вирішення групових конфліктів необхідно зменшувати відмінності між групами. Це може включати усунення привілеїв, забезпечення справедливої оплати праці та інші заходи, спрямовані на зближення груп і зменшення конфліктних ситуацій [2; 9; 14].

Внутрішньо-груповий конфлікт зазвичай включає механізми саморегуляції. Якщо групова саморегуляція не працює і конфлікт розвивається повільно, то конфліктність стає нормою відносин у групі. У випадку швидкого розвитку конфлікту без саморегуляції настає деструкція. Якщо конфліктна ситуація розвивається у деструктивному напрямку, можуть виникнути різні негативні наслідки. Серед них загальна незадоволеність, несприятливий мікроклімат, зменшення рівня співпраці та глибока відданість своїй групі при великій, не продуктивній конкуренції з іншими групами.

Часто виникає уявлення про іншу сторону як про «ворога», свої власні цілі сприймаються як позитивні, тоді як цілі іншої сторони вважаються негативними. Це призводить до зменшення взаємодії та комунікації між сторонами, більший акцент робиться на «перемозі» в конфлікті, ніж на вирішенні реальних проблем.

Група, яка має високий рівень кооперації та взаємодії, зазвичай є більш стійкою до конфліктів. Внаслідок такої кооперації у групі встановлюються свобода і відкритість у комунікаціях, взаємна підтримка, дружелюбність і довіра до іншої сторони. Це призводить до зменшення ймовірності міжгрупових конфліктів.

Навпаки, у дифузних, незрілих, малозгуртованих та ціннісно розрізнених групах вірогідність виникнення міжгрупових конфліктів значно вища.

Внутрішньо-особистісний конфлікт зазвичай виникає внаслідок протиріч між мотиваціями, почуттями, потребами, інтересами та поведінкою однієї особи. Виникнення міжособистісних конфліктів залежить від ситуації, особистісних особливостей людей, їх ставлення до ситуації та психологічних характеристик взаємин між людьми.

Формування і розвиток міжособистісних конфліктів значною мірою визначаються демографічними та індивідуально-психологічними особливостями. У жінок частіше спостерігаються конфлікти, пов'язані з особистими аспектами, тоді як у чоловіків такі конфлікти більш часто пов'язані з професійною діяльністю [3; 12].

На сьогоднішній день питання класифікації видів конфліктів залишається предметом активного обговорення в науці. Сучасні дослідження пропонують різні підходи до класифікації конфліктів, що відображають їх різноманітні аспекти. Ось декілька можливих класифікаційних критеріїв:

1. За кількістю учасників:
 - Внутрішньо-особистісний;
 - Міжособистісний;

- Міжгруповий.
2. За формою прояву:
 - Видимий (неприхований);
 - Прихований.
 3. За тривалістю:
 - Короткочасний;
 - Тривалий.
 4. За характером виникнення:
 - Випадковий (ситуативний);
 - Навмисний (спровокований).
 5. За результатами:
 - Конструктивний (продуктивний);
 - Руйнівний (деструктивний).
 6. За сферою виникнення:
 - Службовий (предметно-діловий);
 - Позаслужбовий.
 7. За посадовим статусом учасників:
 - «Горизонтальний» (між колегами одного рівня);
 - «Вертикальний» (між співробітниками різних рівнів у ієрархії).

Ці категорії дозволяють вченим систематизувати і розуміти різні аспекти конфліктів, від їхнього походження і прояву до їхніх наслідків і впливу на організації та індивідів [5; 8; 16].

На сьогоднішній день відсутність єдиного підходу до визначення конфлікту відображається у суперечливостях підходів серед сучасних науковців. Більшість дослідників, які аналізують взаємодію між людьми, підкреслюють наявність суперечок, що приймають форму розбіжностей. Конфлікт часто розглядають як одну з форм міжособистісної взаємодії, яка базується на різноманітних реальних або уявних, об'єктивних або

суб'єктивних конфліктах із спробами їх вирішення, що супроводжуються емоційними виявами..

Класифікація конфліктів грає важливу роль у методології досліджень. Вона дозволяє систематизувати знання в галузі конфліктології і стимулює отримання нових знань. При спробі аналізу існуючих конфліктів часто можна помітити суб'єктивний підхід конкретного вченого, який досліджує цю проблему.

1.3. Загальна характеристика конфліктності особистості та її поведінка в конфліктних ситуаціях

Аналіз літературних джерел показав, що конфліктність у психологічній науці розглядається з декількох підходів:

- 1) як стан готовності особистості до конфліктів і її рівень залученості у їхній розвиток;
- 2) як кількість та інтенсивність конфліктних взаємодій між діадами;
- 3) як несвідома або частково усвідомлювана настанова особистості на конфлікт.

За Ульяновою Т. Ю, конфліктність не обмежується однією емоційною властивістю людини, а представляє собою сукупність емоційних характеристик, включаючи запальність, образливість і мстивість [31, с. 31].

Смельянов Л.М. стверджує, що вразливість підсилює негативні переживання, при яких зовнішні події втрачають значущість і стають малозначущими. Відповідні реакції на ці події можуть вражати оточуючих ворожим, конфліктним спілкуванням. Як результат, в разі непростощення розвивається мстивість, що має в своїй основі вразливість особистості [14].

Петюх В.М., Торгова Л. В. у своїх дослідженнях розрізняють стабільні етапи психічного розвитку людини від кризових періодів і вказують, що саме критичні періоди супроводжуються проявом негативних рис у поведінці і діяльності. Торгова Л. В. зауважує, що конфліктність є характерною рисою

вікової кризи, яка поглиблюється в разі недосягнення нових соціальних потреб дитини у сфері спілкування та активності [14].

Кляп М.І. акцентує увагу на тому, що конфліктність часто виникає в періоди, коли дитина засвоює соціальні ролі. Ці періоди включають адаптацію до умов дитячого садка, перехід від раннього дитинства до дошкільного віку, оволодіння роллю школяра і підлітковий період [4].

Гуменюк Л. Й. стверджує, що конфліктність як характеристика відображає моральне ставлення особистості до оточуючих і виявляється у способах, які обирає індивід для вирішення конфліктних ситуацій [8].

Концепція конфліктності у роботі В.І. Ващенко визначається як стійка риса особистості, яка формується за рахунок її природних задатків і соціального досвіду [5, с. 269].

Чала О. А. розглядає як конструктивну конфліктність, так і деструктивну (іншими словами, власне конфліктність). Він пропонує класифікувати поведінку особистості в конфлікті на три типи: пасивну агармонійну (пасивна конфліктність), активну агармонійну (активна конфліктність) і гармонійну (конфліктостійкість) [33].

Аналіз наукових робіт свідчить про те, що конфліктність досліджується через різні підходи: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та організаційний. Один із піонерів мотиваційного підходу, М. Дойч, досліджував моделі кооперативної та конкурентної поведінки. Кооперативна поведінка, за його визначенням, спрямована на спільне вирішення проблеми для всіх учасників і відзначається дружніми взаєминами, позитивними налаштуваннями і готовністю до взаєморозуміння. У взаємодіях на такому рівні переважає доброзичливе ставлення.

З іншого боку, конкурентна поведінка, як стверджує Дойч, створює атмосферу недовіри, підозрливості, відчуження та можливо навіть ворожості. Цей тип поведінки формує негативні установки в міжособистісних відносинах [14].

Когнітивний підхід вивчає конфлікт з точки зору впливу когнітивного, суб'єктивного світу особистості на її поведінку. Взаємодії між суб'єктами в соціальних ситуаціях можна розглядати через призму їх суб'єктивного сприйняття, яке включає аналіз сприйняття, усвідомлення, рефлексії, оцінки і т.д. Вивчення конфліктності з когнітивного підходу дозволяє розглядати емоційну компоненту взаємодій у конфлікті та розкрити суб'єктивне сприйняття подій [5; 8; 10].

Діяльнісний підхід до аналізу конфліктності дозволяє оцінити рівень ефективності діяльності індивідів. Вчені, що досліджують активність суб'єктів, вказують на те, що у випадку переважання ділових суперечностей у групі конфлікт може завершитися без руйнування міжособистісних відносин і не перейти до особистісних зіткнень. Об'єктивні умови впливають на міжособистісні відносини і визначають розвиток когнітивних процесів, що відбуваються під час взаємодії індивідів [7].

Організаційний підхід широко використовується у вивченні конфліктів, особливо в управлінських відносинах (між керівниками і підлеглими, службовцями і клієнтами та інші). Цей підхід є ефективним для дослідження виробничих конфліктів і проблем, що виникають у колективі [10].

А.І. Сорокіна розглядає кілька критеріїв для визначення рівня розвитку конфліктних проявів, які допомагають оцінити ступінь сформованості окремих їхніх компонентів. Зокрема, серед таких компонентів конфліктних проявів він виділяє чуттєвий, розумовий і діяльнісний.

В нашій роботі ми використаємо результати дослідження Т.Ю. Ульянової, яка розглядає наступні показники конфліктності особистості:

1. Суб'єктивне ставлення до конфлікту проявляється у спрямованості психічної активності особистості на окремі аспекти і об'єкти будь-якої ситуації з метою звернення її у напрямку конфлікту. Це часто супроводжується емоційним (переважно негативним) ставленням до опонента або партнера по спілкуванню, поява провокаційних думок, що

спонукають до агресивних реакцій особистості і служать передумовою конфліктної поведінки [31, с. 71].

2. Емоційний компонент конфліктності виявляється у схильності особистості до інтенсивних, емоційно заряджених переживань різного характеру, таких як гнів, страх, запальність, злість, азарт, досада, роздратування, обурення, люті і т.д., що виникають під час конфліктних ситуацій або суперечок [31, с. 71].

3. Когнітивний компонент конфліктності виявляється у присутності або відсутності у особистості ворожих думок, мислеформ, негативних уявлень, що супроводжують конфлікт, сварку або суперечку. Включає в себе такі аспекти, як упередженість щодо виграшу в суперечці, переконання у тому, що інший неправий, тривале утримання образливих думок та бажання помститися [31, с. 71].

4. Конативний компонент конфліктності визначає міру схильності особистості до дій, які включають зачіпання словами, образливі погрози, надмірну критику, експресивні ворожі реакції, неадекватні вчинки відносно іншої людини, вираження негативних емоцій, вияв невдоволення через лайку, приховану образу, недовіру, ненависть і т.д. [31, с. 72].

5. Контрольно-регулятивний компонент конфліктності відображає здатність особистості контролювати свої реакції, максимальний рівень володіння власними емоціями і думками, які виникають у контексті конфліктних ситуацій і їх зовнішні прояви [31, с. 72].

6. Потреба конфліктувати виявляється у пристрасному бажанні особистості здійснювати конфліктні дії, у відчутті необхідності в конфліктній поведінці, у потребі вирішувати суперечки з іншими людьми через конфліктні методи, або у активному бажанні ініціювати або приєднатися до конфлікту [31, с. 72].

7. Ініціативність полягає у власному вступі в конфлікт без зовнішнього тиску або спонукання, виражається через власні переживання, думки і конфліктні дії, які супроводжують прояви конфліктності [31, с. 72].

8. Діапазон і широта конфліктної активності вказують на схильність до конфліктів у різних аспектах життя: в професійній, особистісній, сімейній сферах тощо. Це охоплює широке коло спілкування, включаючи рідних, друзів, колег, знайомих, приятелів, нових знайомих і незнайомих людей, де можливі прояви конфліктної поведінки. Також це відображається в різноманітності конфліктних дій [31, с. 73].

9. Легкість виникнення конфліктних проявів вказує на здатність особистості легко увійти в конфліктну ситуацію, перетворити нейтральну ситуацію на конфліктну і швидко проявляти конфліктність у вигляді емоцій, думок, поведінки та експресивних реакцій. Це також означає легкість виникнення, проходження і припинення емоційних переживань, які характеризують конфліктність, конфліктні міркування або дії [31, с. 73].

10. Стійкість конфліктності як властивості особистості означає здатність довго та стійко проявляти конфліктність, конфліктні переживання, думки та поведінку (первинний намір), навіть при зміні ситуації або впливу зовнішніх чи внутрішніх чинників конфліктності [31, с. 73].

11. Виразність конфліктних дій (експресія) відображає яскравість проявів конфліктних станів у особистості - силу та інтенсивність її емоційних виявів. Експресивні реакції є зовнішнім виразом емоцій і почуттів через міміку, пантоміміку, голос і жести [31, с. 74].

12. Психофізіологічний компонент конфліктності вказує на наявність суб'єктивних психофізіологічних змін в організмі, які супроводжують конфліктні переживання, думки та поведінку особистості [31, с. 74].

Кожен з параметрів різних компонентів (психофізіологічного, емоційного, когнітивного, конативного, регулятивного), їх якісне і кількісне співвідношення, визначають індивідуальну специфіку конфліктності.

Підсумовуючи вкажемо, що конфліктність особистості представляє собою комплексну інтегративну властивість, яка часто супроводжується ескалацією конфліктів та участю особистості в них. Ця властивість визначається рядом психологічних аспектів, таких як темперамент, рівень

агресивності, психологічна стійкість і саморегуляція, рівень домагань, емоційний стан, а також соціально-психологічними чинниками, включаючи соціальні установки, цінності, ставлення до співрозмовника, комунікативну культуру, а також соціальні особливості життя і діяльності, рівень культури і можливості задоволення потреб. Для виявлення підвищеної конфліктності особистості важливе поєднання цих якостей, які в сукупності визначають її психологічні детермінанти конфліктності.

Висновки до першого розділу

В результаті проведеного теоретичного дослідження ми дійшли наступних висновків:

1. Захисні механізми психіки призначені для зменшення чи усунення негативних, травмуючих переживань, які можуть виникати внаслідок внутрішніх або зовнішніх конфліктів, станів тривоги чи дискомфорту. Головна мета цих механізмів полягає в забезпеченні стабільності самооцінки людини, її уявлень про себе і образу.

Існує багато різних класифікацій захисних механізмів психіки, проте немає загальноприйнятої серед них. Багато авторів створили свої власні класифікації, проте основні зауваження до них звичайно стосуються або неповності, або надмірної деталізації.

2. На сьогоднішній день відсутнє універсальне розуміння природи конфлікту. Ми приходимо до висновку, що конфлікт завжди включає дві сторони з різними цілями та прагненнями, а також присутність конкретного предмету суперечок.

В широкому розумінні конфлікт – це стан або процес взаємодії між двома або більше особами або групами, який характеризується суперечками, суперництвом або непогодженням у відносинах. Основними ознаками конфлікту є протистояння інтересів, прагнень або цілей сторін, а також взаємні зусилля для вирішення або примирення розбіжностей та відмінностей. Конфлікти можуть мати різноманітні причини та форми вияву,

включаючи відкриті конфлікти, приховані напруги, соціальні протиріччя або особисті конфлікти.

3. Конфліктність є індивідуально-психологічним феноменом, що визначає схильність особистості до створення конфліктів, тоді як конфлікт – це соціально-психологічний явище, яке проходить різні етапи існування.

У нашому дослідженні ми розглядаємо конфліктність як складне явище, що може проявлятися на різних рівнях взаємодії. Вона складається з компонентів, переважання яких визначає варіативність її вияву та схильність особистості до участі у конфліктних ситуаціях.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗАХИСТІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ У ДОРΟΣЛИХ ЖІНОК

2.1. Організація емпіричного дослідження

Дослідження психологічних захистів у організації поведінки в конфліктних ситуаціях у дорослих жінок є важливим аспектом вивчення психологічного благополуччя та міжособистісних взаємодій. Психологічні захисти відіграють ключову роль у регуляції емоційних та поведінкових реакцій, особливо в умовах стресу та конфліктів. Вони допомагають знизити внутрішнє напруження, зберегти психічну стабільність і адаптуватися до складних життєвих обставин.

У даному дослідженні акцент зроблено на жінках, оскільки їх емоційні та поведінкові реакції в конфліктних ситуаціях можуть суттєво відрізнятися від чоловічих. Жінки часто використовують специфічні стратегії психологічного захисту, які можуть впливати на ефективність вирішення конфліктів та міжособистісні стосунки. Розуміння цих механізмів дозволяє не лише глибше зрозуміти природу конфліктної поведінки, але й розробити ефективні підходи до психологічної підтримки та консультування.

Емпірична частина дослідження спрямована на вивчення основних видів психологічних захистів, які застосовуються дорослими жінками в конфліктних ситуаціях. Ми аналізуємо, як різні механізми захисту впливають на поведінку, емоційний стан та взаємодію з іншими людьми. Для цього використовуються сучасні методи психодіагностики та статистичного аналізу, що дозволяють отримати надійні та обґрунтовані результати.

Завданням цієї частини дослідження є виявлення взаємозв'язків між конкретними видами психологічних захистів та типами поведінки в конфліктних ситуаціях, а також визначення факторів, що сприяють ефективному або деструктивному вирішенню конфліктів. Отримані дані

допоможуть у розробці рекомендацій для психологічної практики, спрямованих на підвищення рівня адаптації та психологічного благополуччя жінок у складних життєвих обставинах.

Концептуальна частина дослідження включала:

Об'єкт – поведінка дорослих жінок у конфліктній ситуації.

Предмет – психологічні захисти в організації поведінки у конфліктній ситуації у дорослих жінок.

Мета – теоретично описати та емпірично дослідити психологічні захисти в організації поведінки у конфліктній ситуації у дорослих жінок.

Гіпотеза дослідження – у дорослих жінок може бути наявний зв'язок між стратегіями поведінки у конфлікті та захисними механізмами і типами прив'язаності.

Задачі:

1. Сформувати вибірку дослідження та підібрати діагностичний інструментарій.
2. Емпірично дослідити особливості поведінки дорослих жінок в конфліктних ситуаціях.
3. Емпірично дослідити особливості прояву самооцінки, типу прив'язаності та захисних механізмів у дорослих жінок.
4. Визначити особливості впливу психологічних захистів на поведінку дорослих жінок у конфліктних ситуаціях.

Етапи дослідження.

1. Підготовчий етап:

- Формування діагностичної групи.
- Підбір діагностичного інструментарію.
- Складання гугл-форм для опитування.

2. Основний етап:

- Проведення опитування за допомогою обраних методик.
- Збір даних.

4. Аналіз даних:

- Обробка результатів тестування.
- Визначення кореляцій між використанням захисних механізмів і стратегіями поведінки у конфліктних ситуаціях.

5. Інтерпретація результатів:

- Порівняння отриманих даних з гіпотезою дослідження.
- Обговорення результатів.

Аналіз даних здійснювався за допомогою програм Excel та SPSS Statistica. Для об'єднання результатів дослідження в єдину систему та їх інтеграції в існуючу наукову теорію застосовувався інтерпретаційний метод. Узагальнення результатів проводилося з використанням інтерпретаційних підходів, таких як класифікація та узагальнення емпіричних даних.

2.2. Формування вибірки та методів дослідження

Після визначення загальної методології нашого дослідження та визначення його основних етапів, переходимо до пояснення та обґрунтування використаних діагностичних інструментів. З урахуванням мети емпіричного дослідження, особливостей досліджуваного явища та його складності, ми сформували дві групи опитуваних: перша група – дорослі жінки віком від 35 до 45 років, в кількості 30 осіб. Та друга група – молоді дівчата віком до 35 років (18-30), в кількості 30 осіб. Відбір респондентів здійснювався за віковим критерієм.

Усі опитані жінки офіційно працевлаштовані. Вибірка жінок віком від 35 до 45 років заміжні, мають родини та дітей.

Вибірка жінок віком до 35 років – 7 осіб перебувають в офіційному шлюбі або проживають спільно з партнером.

Усі респонденти мають мінімум одну вищу освіту. У вибірці жінок віком від 35 до 45 років наявні респонденти, які мають дві та більше вищих освіти.

Розподіл жінок на дві вікові групи був зумовлений наступними чинниками:

Перша група – дорослі жінки віком від 35 до 45 років (30 осіб) – жінки в цьому віковому діапазоні зазвичай мають більш сформовану особистісну структуру та соціальні ролі. Часто вони мають стабільну кар'єру, сім'ю та більш стійкі життєві цінності, що впливає на вибір психологічних захистів у конфліктних ситуаціях.

Друга група – молоді дівчата віком до 35 років (18–30 років), (30 осіб) – молоді жінки віком до 35 років знаходяться на стадії активного особистісного та професійного розвитку. У цьому віці часто відбувається пошук і зміцнення соціальних та професійних ролей, що впливає на їхню поведінку в конфліктних ситуаціях.

Для формування діагностичної групи були використані соціальні мережі та месенджери.

Для дослідження психологічних захистів в організації поведінки у конфліктних ситуаціях у дорослих жінок були обрані наступні методики: Тест прив'язаності Е. Чен, тест «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації» К. Томаса, Методика діагностики самооцінки Дембо-Рубінштейн, методика «Індекс життєвого стилю» Келлермана-Плутчика, та Фрайбурзький особистісний опитувальник. Вибір цих методик обґрунтовується наступними аспектами:

1. Тест прив'язаності Е. Чен: Взаємини прив'язаності формують базову модель сприйняття оточення та поведінки в соціальних ситуаціях, включаючи конфліктні. Даний тест дозволяє визначити тип прив'язаності, який може бути основою для специфічних психологічних захистів і особливостей поведінки в конфліктних ситуаціях.

2. Тест «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації» К. Томаса: Методика дозволяє оцінити схильність до різних стилів поведінки (конкуренції, співпраці, компромісу, уникнення і пристосування). Це дозволяє зрозуміти, як дорослі жінки вибудовують свою стратегію в конфліктах і які механізми психологічного захисту можуть бути при цьому активовані.

3. Методика діагностики самооцінки Дембо-Рубінштейн: Самооцінка має важливий вплив на вибір поведінкових стратегій та формування захисних механізмів. Дана методика допомагає виявити рівень самооцінки, що є основою для аналізу схильності до певних психологічних захистів у конфліктних ситуаціях.

4. Методика «Індекс життєвого стилю» Келлермана-Плутчика: Дозволяє оцінити наявність і вираженість різних психологічних захистів (відторгнення, придушення, проєкція тощо), які відіграють значну роль у формуванні стилю поведінки. Це сприяє більш глибокому розумінню того, як захисні механізми впливають на поведінку жінок у конфліктах.

5. Фрайбурзький особистісний опитувальник: Цей опитувальник охоплює широкий спектр особистісних характеристик, що впливають на сприйняття конфлікту та захисні реакції. Він дозволяє комплексно оцінити особистісні властивості, що можуть виступати фоном для вибору певних захисних механізмів у конфліктних ситуаціях.

Таким чином, комбінація цих методик дозволяє всебічно дослідити особистісні, емоційні та поведінкові аспекти, що впливають на вибір психологічних захистів у конфліктних ситуаціях у дорослих жінок, та побудувати цілісну картину їхньої поведінкової стратегії в умовах конфліктної взаємодії.

1. Тест «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації» К. Томаса – дозволяє визначити домінуючі стратегії поведінки людини в конфліктних ситуаціях. Опитувальник складається з 30 пар тверджень. В результаті діагностичний інструмент дає можливість виявити наступні стратегії: змагання (суперництво), пристосування, компроміс, уникнення (ухилення), співробітництво.

2. Тест прив'язаності Е. Чен – дає можливість виявити тип прив'язаності – надійна/не надійна. А також, рівень прояву не надійної прив'язаності. Складається з 36 тверджень, з варіантами відповідей: рідко, іноді, часто.

3. Методика оцінки самооцінки за Дембо-Рубінштейн. Цей діагностичний інструмент дозволяє визначити загальний рівень самооцінки індивіда.

Методика полягає в тому, що учасник має зазначити рівень розвитку певних характеристик на 10-сантиметровій лінії. Кожна лінія відображає окрему якість особистості.

Результати визначаються шляхом вимірювання позиції відмітки на лінії, де кожен міліметр відповідає одному балу. Це дозволяє оцінити самооцінку за високим, середнім або низьким рівнями.

4. Методика «Індекс життєвого стилю» Келлермана-Плутчика – опитувальник призначений для діагностики механізмів психологічного захисту «Я» і містить 97 тверджень, на які потрібно відповісти за типом «вірно-невірно». Він вимірює вісім видів захисних механізмів: витіснення, заперечення, заміщення, компенсація, реактивне утворення, проекція, інтелектуалізація (раціоналізація) і регресія. Кожному з цих захисних механізмів відповідає від 10 до 14 тверджень, що описують особистісні реакції в різних ситуаціях. На основі відповідей формується профіль захисної структури обстежуваного.

5. Фрайбурзький багатофакторний особистісний опитувальник (FPI) призначений для діагностики станів і властивостей особистості, які мають ключове значення для процесу соціальної адаптації та регуляції поведінки. Методика FPI була розроблена з урахуванням досвіду створення та застосування таких відомих опитувальників, як 16PF Кеттела, MMPI, EPI Айзенка та інших. Опитувальник FPI містить 12 шкал, що оцінюють невротичність, спонтанну агресивність, депресивність, дратівливість, товариськість, врівноваженість, реактивну агресивність, сором'язливість, відкритість, екстраверсію-інтроверсію, емоційну лабільність, маскуліність-фемінність. Загальна кількість питань в опитувальнику – 114 (форма В). Використання опитувальника FPI має прикладну мету і потребує обов'язкової інтерпретації фахівцем.

Висновки до другого розділу

В результаті організації емпіричного дослідження вкажемо:

1. В якості діагностичної групи нами сформована вибірка з дорослих жінок віком 35-45 років, в кількості 30 осіб та молодих дівчат віком 18-30 років в кількості 30 осіб.

2. Для досягнення основної мети дослідження нами підібрані наступні валідні та стандартизовані методики:

1. Тест прив'язаності Е. Чен;
2. Тест «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації» К. Томаса;
3. Методика діагностики самооцінки Дембо-Рубінштейн;
4. Методика «Індекс життєвого стилю» Келлермана-Плутчика;
5. Фрайбурзький особистісний опитувальник.

В наступному розділі представлені узагальнені та систематизовані результати емпіричного дослідження.

РОЗДІЛ 3

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗАХИСТІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ У ДОРΟΣЛИХ ЖІНОК

3.1. Особливості поведінки дорослих жінок в конфліктних ситуаціях

Відповідно до мети та завдань емпіричного дослідження на першому етапі було здійснене дослідження особливостей прояву типів поведінки жінок в конфліктних ситуаціях. Для цього респондентам був запропонований описаний вище тест К. Томаса. Його узагальнені результати наведені в таблиці 3.1. та на рис. 3.1.

Таблиця 3.1.

Поведінка в конфлікті опитаних жінок та дівчат (тест К. Томаса)

Стилі поведінки	Кількість балів	Дорослі жінки	Молоді дівчата
Суперництво	9-11	6	17
Співробітництво	8-10	5	2
Компроміс	9-10	14	7
Уникнення	8-10	13	6
Пристосування	8-10	4	8

Табличні дані чітко демонструють наявність відмінностей в прояві домінуючих стратегій. Для старших жінок основними є дві стратегії: уникнення та пристосування. Серед молодших дівчат домінуючою виступає стратегія суперництва. Наглядно, співвіднесення стратегій поведінки жінок та дівчат в конфлікті зафіксовані на рисунку 3.1.

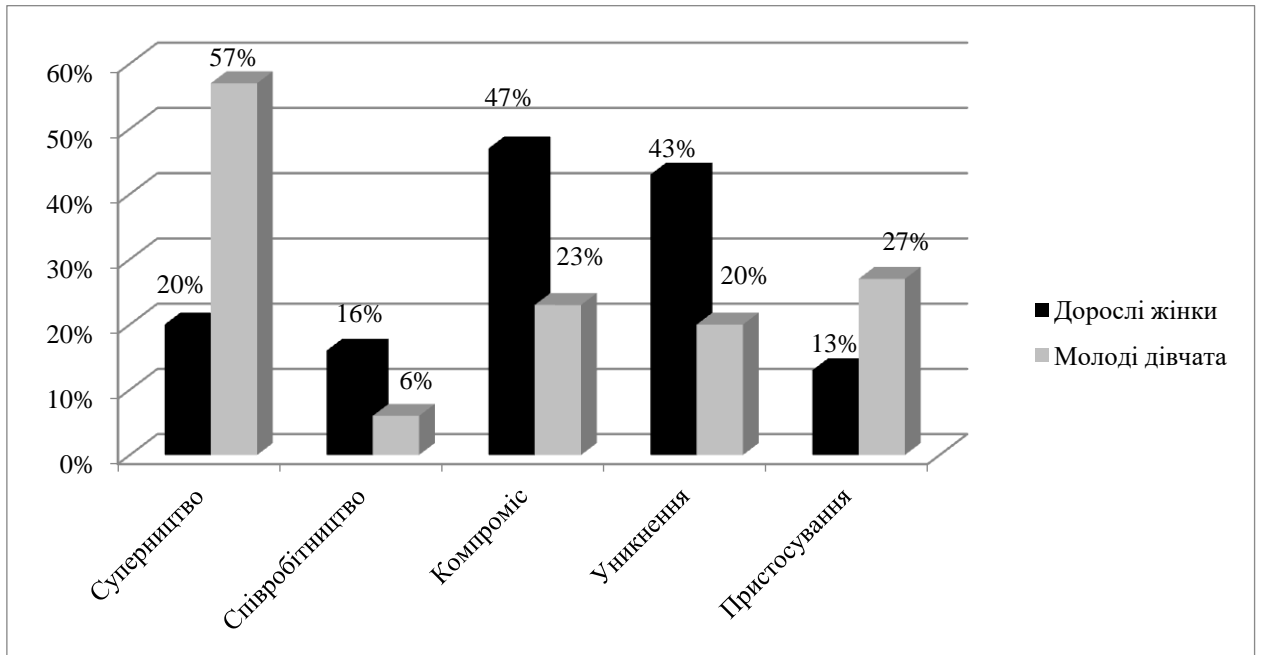

Рис. 3.1. Стратегії поведінки у конфлікті опитаних жінок та дівчат

Отже, як ми бачимо, серед дорослих жінок, найбільше представлена стратегія «Компромісу», вона властива 47% опитаних. Стратегія компромісу в конфлікті передбачає досягнення угоди шляхом взаємних поступок між сторонами. Обидві сторони жертвують частиною своїх вимог для того, щоб знайти рішення, яке буде прийнятним для всіх учасників конфлікту. Компроміс дозволяє зберегти стосунки і уникнути ескалації конфлікту, оскільки фокусується на досягненні середнього рівня задоволення інтересів обох сторін.

Ця стратегія є особливо корисною, коли учасники конфлікту мають рівні можливості та позиції, і жодна зі сторін не може досягти своїх цілей без поступок. Компроміс може бути як тимчасовим рішенням, так і основою для подальшої співпраці. Однак він не завжди повністю вирішує конфлікт, оскільки залишає певну частину незадоволених потреб або вимог, що може зумовити виникнення нових конфліктів у майбутньому. Дана стратегія значно менше представлена серед молодших дівчат (23%).

На другому місці по частоті представленості в групі жінок є стратегія «Уникнення». Вона властива 43% опитаних жінок. Стратегія уникнення в

конфлікті полягає у свідомому ухиленні від вирішення конфліктної ситуації. Тобто, такі жінки намагаються уникнути конфлікту, відкласти його розв'язання або взагалі не брати участь у ньому. Ця стратегія характеризується відсутністю прагнення до досягнення власних цілей і відсутністю бажання співпрацювати з іншими учасниками конфлікту.

Зазвичай уникнення використовується, коли людина не бачить можливості вирішити конфлікт на свою користь або вважає конфлікт незначущим. Однак, у деяких випадках уникнення може призвести до того, що конфлікт залишається невирішеним і може загостритися в майбутньому.

Стратегія уникнення характеризується бажанням відійти від конфлікту. Вона передбачає низький рівень уваги як до власних інтересів, так і до інтересів опонента, і є взаємною поступкою. При аналізі цієї стратегії важливо розглядати два можливі варіанти її реалізації:

1. Коли предмет конфлікту не має значної цінності для обох сторін і адекватно відображається у їхньому сприйнятті конфліктної ситуації.
2. Коли предмет конфлікту важливий для однієї або обох сторін, але сприймається як малозначущий, тобто суб'єкти конфлікту вважають його несуттєвим.

У першому випадку стратегія уникнення призводить до вирішення конфлікту, а в другому він може повторитися. Вибір цієї стратегії, як правило, не призводить до серйозних змін у міжособистісних стосунках.

Отже, старші жінки, вступаючи в конфлікт, частіше схильні або пристосовуватися, жертвуючи частиною власних інтересів на користь збереження стосунків з іншою стороною, або взагалі уникати конфліктів

Порівняно зі зрілими жінками, молоді дівчата частіше вдаються до суперництва, вступаючи у конфлікт. Дана стратегія притаманна 57% молодших дівчат. Стратегія суперництва в конфлікті передбачає прагнення досягти своїх цілей за рахунок іншої сторони. Ця стратегія ґрунтується на активному відстоюванні власних інтересів, іноді навіть ціною загострення конфлікту. Дівчата, які обирають суперництво, зазвичай використовує владу,

авторитет або інші ресурси для того, щоб домогтися перемоги в конфлікті.

Дещо менше, в групі молодших дівчат представлена стратегія компромісу. Її дотримуються лише 20% опитних з даної групи. Компромісна стратегія поведінки характеризується збалансуванням інтересів обох сторін на середньому рівні. Її також можна назвати стратегією взаємних поступок. Така стратегія не тільки не погіршує міжособистісні стосунки, але й може сприяти їх поліпшенню.

Компроміс не завжди є кінцевим рішенням конфлікту. Часто взаємні поступки служать лише етапом у процесі пошуку оптимального вирішення проблеми. У деяких випадках компроміс може повністю зняти конфліктну напругу, особливо якщо змінюються обставини, що спричинили конфлікт.

Компроміс може мати як активну, так і пасивну форму. Активний компроміс включає укладання чітких домовленостей або взяття на себе зобов'язань. Пасивний компроміс передбачає відмову від будь-яких активних дій у досягненні взаємних поступок, що забезпечує тимчасове перемир'я через відсутність активних дій з боку учасників конфлікту. Умови компромісу можуть бути уявними, якщо сторони дійшли згоди на основі неправильного уявлення про конфліктну ситуацію.

У таблиці 3.2 наведено результати математичних розрахунків із використанням критерію Манна-Уїтні. Цей критерій був обраний нами, оскільки він дозволяє оцінити відмінності у прояві певної ознаки між двома незалежними вибірками.

Результати математичного аналізу показали, що дорослі жінки, дійсно мають значимі відмінності в прояві стратегій поведінки у конфлікті. Для них, дійсно, більш характерним є використання стратегій «компромісу» та «уникнення» порівняно з молодими дівчатами. Про це свідчать отримані показники, які знаходяться в зоні значимості.

Так по стратегії «Уникнення» був отриманий показник $U_{кр} 245$ з рівнем значимості 0,001. По стратегії «Компроміс» був отриманий показник $U_{кр} 270,5$ з рівнем значимості 0,002.

Натомість, для молодих дівчат характерним та властивим є використання стратегії «Суперництва» (Укр 259 з рівнем значимості 0,001).

Таблиця 3.2.

Математичний аналіз результатів діагностики (Манна-Уїтні)

Стилі поведінки у конфлікті	Вибірка	Сума рангів	Статистика U Манна-Уїтні	Асимптом. знач.
Суперництво	Дівчата	1106	259**	0,001
	Жінки	724		
Співробітництво	Дівчата	863.5	398,5	0,231
	Жінки	966.5		
Компроміс	Дівчата	911.5	270,5**	0,001
	Жінки	918.5		
Уникнення	Дівчата	710	245**	0,002
	Жінки	1120		
Пристосування	Дівчата	735.5	446,5	0,325
	Жінки	1094.5		

Примітка : * - розбіжності значущі при $p < 0,05$; ** - розбіжності значущості при $p < 0,01$

Отже, з психологічної точки зору, даний етап діагностики дає підстави припустити, що дорослі жінки, опинившись в ситуації конфлікту, частіше схильні більш «тверезо» оцінювати його наслідки, що зумовлює використання ними менш агресивних та деструктивних стратегій (уникнення та компроміс). Це не говорить про те, що такі жінки не здатні вступати в конкуренцію або суперництво, проте, для респондентів нашої групи більш цінним виступає збереження відносин з оточуючими, а також, припускаємо, збереження власного психологічного ресурсу, який безумовно витрачається, коли особистість вступає в конфліктну протидію.

3.2. Особливості прояву самооцінки у дорослих жінок

Наступний крок збору даних був спрямований на виявлення особливостей прояву самооцінки дорослих жінок. Для цього респондентам було запропоновано виконати інструкцію до методики Дембо-Рубінштейн, описаної вище. Результати діагностики, представлені на рис. 3.2. вказують на

наявність певних особливостей та відмінностей прояву самооцінки жінок в залежності від віку.

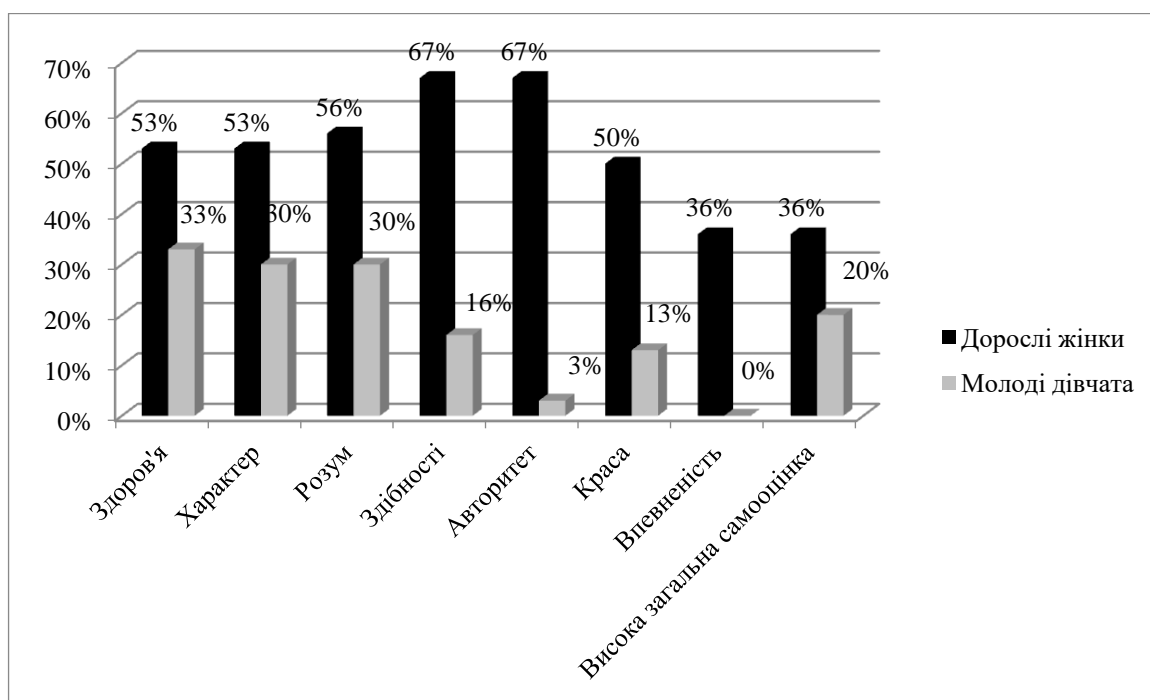

Рис. 3.2. Прояв високих параметрів самооцінки опитаних жінок

Рис. 3.2 наглядно демонструє вираженість високих показників досліджених самооцінок респондентів обох груп. Як ми наглядно можемо бачити, спостерігається тотальне переважання дорослих жінок з високими самооцінками порівняно з молодими дівчатами.

В ході опрацювання результатів було встановлено, що дорослі жінки на багато частіше більш високо оцінюють власне здоров'я, характер, розум, здібності, красу авторитет та ін. Тоді як молоді дівчата виявилися менш впевненими в собі. Серед молоді на багато менша кількість опитаних, які високо оцінили власні особистісні риси та характеристики.

Загальне порівняння показало, що загальна висока самооцінка спостерігається в 36% дорослих жінок, тоді як серед молодих дівчат вона наявна у 20%.

Нижче, в таблиці 3.3. наведені результати математичного аналізу на предмет статистичної значимості виявлених відмінностей в прояві самооцінки у дорослих жінок та молодих дівчат.

Таблиця 3.3.

Математичний аналіз результатів діагностики самооцінки (Манна-Уїтні)

Параметри самооцінки	Вибірка	Сума рангів	Статистика U Манна-Уїтні	Асимптом. знач.
Здоров'я	Дівчата	595	130**	0,002
	Жінки	1235		
Характер	Дівчата	648.5	183**	0,001
	Жінки	1181.5		
Розум	Дівчата	557.5	92,5**	0,002
	Жінки	1272.5		
Здібності	Дівчата	606.5	141,5**	0,003
	Жінки	1223.5		
Авторитет	Дівчата	536.5	71,5**	0,001
	Жінки	1293.5		
Краса	Дівчата	565	100**	0,002
	Жінки	1265		
Впевненість	Дівчата	720	255**	0,002
	Жінки	1110		

Примітка : * - розбіжності значущі при $p < 0,05$; ** - розбіжності значущості при $p < 0,01$

Табличні дані наглядно демонструють суттєву, статистично значиму відмінність прояву самооцінки у дорослих жінок. Математичний аналіз показав, що дорослі жінки дійсно мають вищу як загальну самооцінку так і по окремим її параметрам. Припускаємо, що це може мати вікову зумовленість. З віком, жінки можуть більш спокійніше сприймати себе свої вади, чесноти як фізичні так і особистісні, що, в свою чергу може призводити до загального покращення самооцінки. Тоді як молоді дівчата, будучи на етапі формування власної Я-концепції дорослої жінки, ще мають певні труднощі у сприйнятті себе. Також, може впливати соціальна зумовленість. Тобто, для молодих дівчат соціальні стандарти краси, розуму, впевненості, авторитету, які задають ззовні, можуть мати більше значення та вплив, ніж

власні індивідуальні критерії і стандарти. Більше того, у дорослих жінок може спостерігати саме наявність цих власних, індивідуальних стандартів краси, здоров'я та ін., тоді як у молодих дівчат ці індивідуальні стандарти можуть бути взагалі відсутні, або занадто завищені в силу зовнішнього впливу. Проте, це лише наше припущення, яке потребує окремого дослідження.

3.3. Особливості прояву прив'язаності у дорослих жінок

Черговий етап дослідження мав своїм завданням виявити особливості прояву прив'язаності у дорослих жінок. Після того, як вони виконали умови опитувальника Е. Чен та після аналізу даних, ми виявили, що у дорослих жінок ненадійна прив'язаність, на високому рівні проявляється рідше (20%), ніж у молодих дівчат (47%). (див. рис. 3.3.).

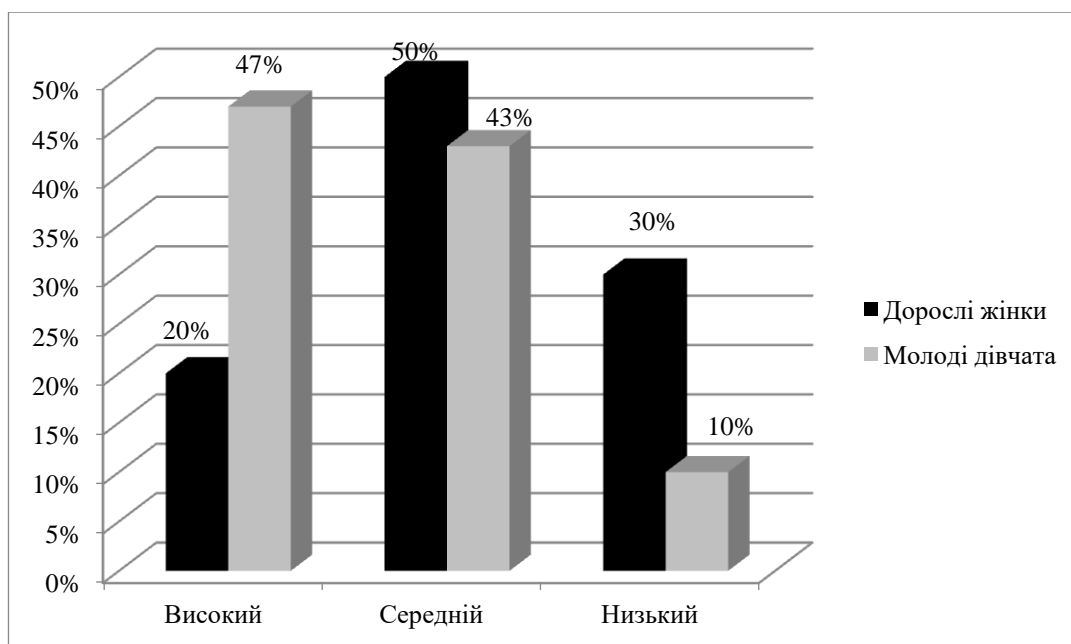

Рис. 3.3. Прояв ненадійності прив'язаності опитаних респондентів

Високий рівень ненадійної прив'язаності характеризується тим, що вони часто відчують труднощі у встановленні стабільних та довірливих стосунків. Це може проявлятися у страху бути покинутими, надмірній залежності від партнера або, навпаки, униканні емоційної близькості. Такий

тип прив'язаності може впливати на якість їхніх стосунків і загальне емоційне благополуччя. І як ми бачимо, для молодих дівчат даний тип поведінки у взаємостосунках більш характерний порівняно з дорослими жінками.

Взагалі, для дорослих жінок характерним є середній рівень прояву ненадійної прив'язаності (50%). Проте низький її рівень, виражений у 30% жінок.

Нижче, на рис. 3.4. представлені результати порівняння особливостей прояву надійної прив'язаності.

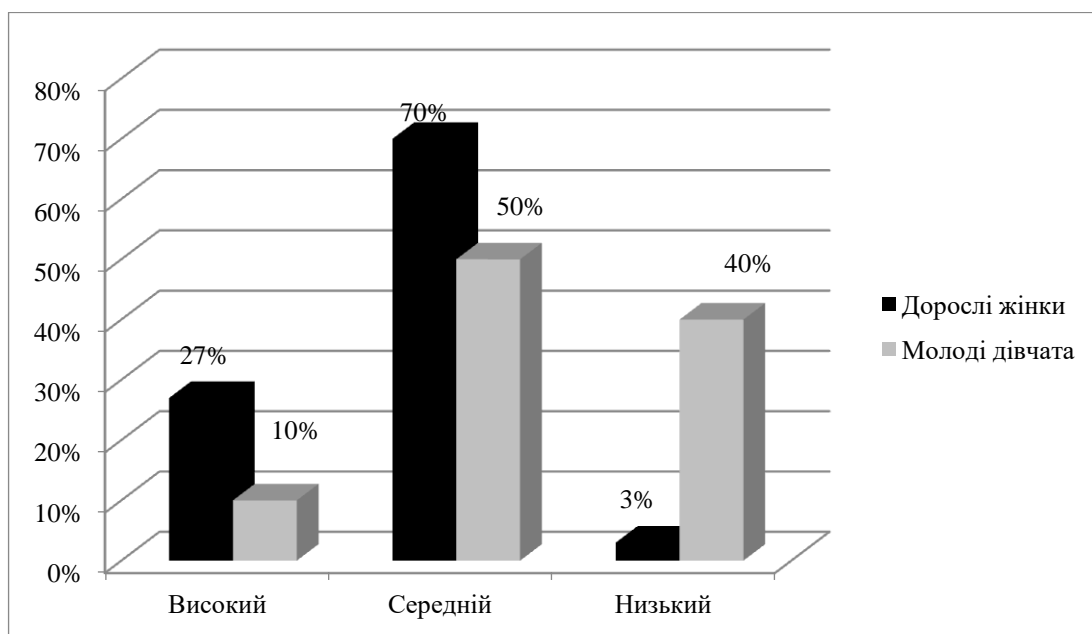

Рис. 3.4. Прояв надійності прив'язаності опитаних респондентів

Як ми можемо бачити, для дорослих жінок типовим є високий (27%) та середній (70%) рівень прояву. Високий рівень надійної прив'язаності у дорослих жінок проявляється в здатності встановлювати стійкі, довірливі та емоційно близькі стосунки. Вони відчують безпеку у взаєминах, впевненість у тому, що їхні потреби будуть зрозумілі й підтримані. Такі жінки легко виражають свої почуття, відкриті до обміну емоціями та не бояться залежати від близьких людей, зберігаючи при цьому свою

автономію. Вони здатні ефективно справлятися з конфліктами і підтримувати здорові взаємини, що сприяє їхньому емоційному благополуччю.

Натомість молоді дівчата, як ми бачимо, відчувають помітні труднощі в цьому питанні, оскільки 40% питаних мають низький рівень прояву саме надійної прив'язаності.

Нижче, в таблиці 3.4. ми навели результати математичного аналізу покликаною виявити закономірність (випадковість) виявлених розбіжностей.

Таблиця 3.4.

Математичний аналіз результатів діагностики типів прив'язаності
(Манна-Уїтні)

Типи прив'язаності	Вибірка	Сума рангів	Статистика U Манна-	Асимптом. знач.
Ненадійна прив'язаність	Дівчата	1117	248**	0,002
	Жінки	713		
Надійна прив'язаність	Дівчата	609	113**	0,001
	Жінки	1282		

Примітка : * - розбіжності значущі при $p < 0,05$; ** - розбіжності значущості при $p < 0,01$

Табличні дані наглядно доказують нам, що виявлені відмінності в прояві ненадійної та надійної прив'язаностей у дорослих жінок, порівн. З молодими дівчатами, значимо відрізняється. Отже, дорослі жінки, у взаєминах, більше схильні проявляти дорослу та зрілу позицію. Вони вмюють керувати власними емоціями, вмюють слухати інших та чути себе. Для них характерна більш відкрита позиція у взаємостосунках, тоді як молоді дівчата менше здатні до відкритих «дорослих» стосунків, «впадаючи» в залежність, або навпаки уникаючи близького емоційного зв'язку.

Для дорослих жінок з вираженою надійною прив'язаністю стосунки виступають джерелом сил та натхнення. В них вони само реалізуються та

допомагають реалізуватися партнеру. Тоді як для молодих дівчат, у яких більше виражена ненадійна прив'язаність стосунки це випробування, на яке вони витрачають забагато сил, енергії та особистісних ресурсів.

3.4. Особливості прояву захисних механізмів у дорослих жінок

Останній етап емпіричного дослідження мав своїм завданням виявити особливості прояву захисних механізмів у дорослих жінок. Для цього були використані два діагностичні інструменти: методика «Індекс життєвого стилю» Келлермана-Плутчика, Фрайбурзький особистісний опитувальник.

Першою були опрацьовані результати отримані за методикою Келлермана-Плутчика. Вона дає можливість виявити домінуючі механізми психологічного захисту. В результаті, були виявлені певні відмінності, які наглядно продемонстровані на рис. 3.5.

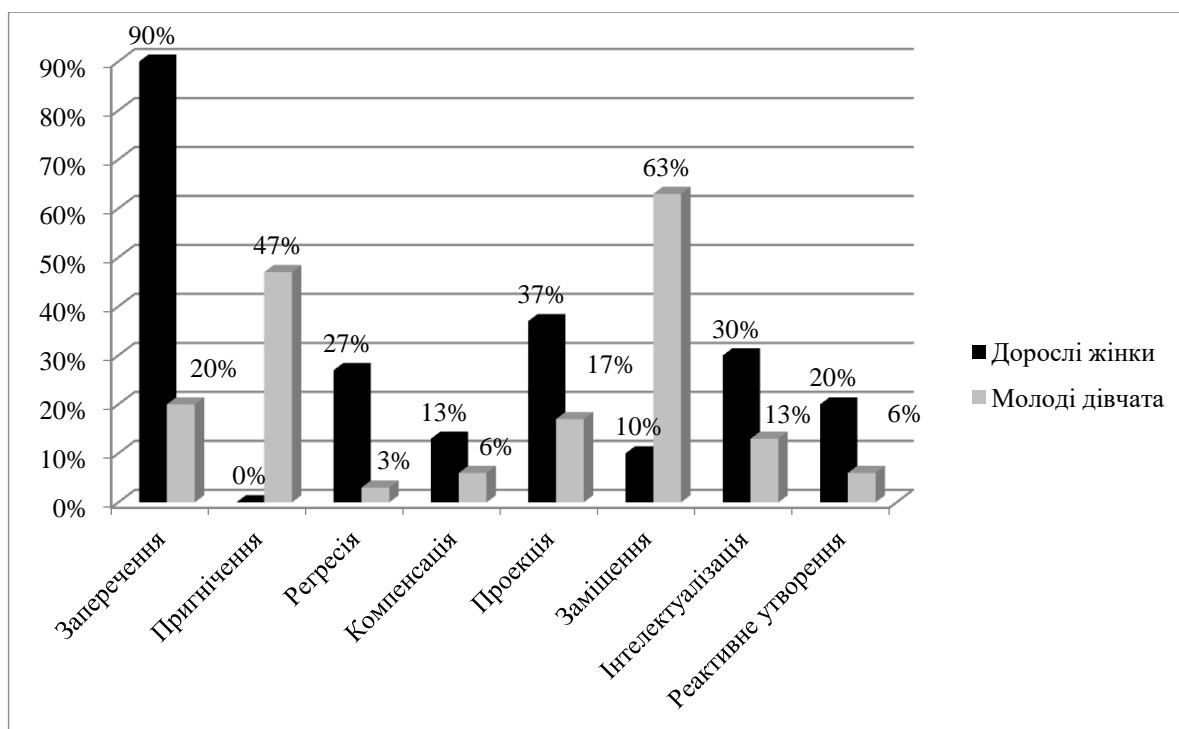

Рис. 3.5. Особливості прояву захисних механізмів респондентів

У дорослих жінок, найбільш яскраво виражений один захисний механізм – Заперечення. Даний захисний механізм використовується 90% опитних

дорослих жінок. Його сутність полягає в тому, що вони схильні несвідомо відмовлятися визнавати або усвідомлювати неприємну або загрозливу інформацію, події чи емоції. Жінка, яка використовує заперечення, відмовляється приймати реальність ситуації, що допомагає знизити психологічний дискомфорт і тривогу. Наприклад, доросла жінка може ігнорувати ознаки проблеми, переконувати себе, що все в порядку, або не визнавати серйозності ситуації.

Заперечення часто застосовується в ситуаціях, коли правда є занадто болісною або складною для прийняття, наприклад, у випадках серйозних хвороб, втрати близьких або травматичних подій. Хоча цей механізм тимчасово захищає психіку від перевантаження, у довгостроковій перспективі він може заважати адекватному вирішенню проблеми та прийняттю реальності.

На другому місці по вираженості перебуває механізм «Проекції», він притаманний 37% опитаних дорослих жінок. Ця частка жінок приписує свої власні небажані почуття, думки або бажання іншим людям, не усвідомлюючи, що ці емоції або імпульси належать їй самій. Наприклад, якщо людина відчуває гнів або заздрість, але не може прийняти ці почуття у собі, вона може звинувачувати інших у ворожості або заздрості до неї.

Проекція дозволяє, цим жінкам, знизити внутрішню напругу та захистити себе від неприємних аспектів власної особистості. Проте цей механізм може призводити до викривлення реальності та проблем у взаєминах, оскільки людина помилково сприймає поведінку інших через призму власних емоцій і конфліктів.

На третьому місці про представленості серед дорослих жінок захисний механізм «Інтелектуалізації», до якого вдаються 30% опитаних дорослих жінок. Ця частина жінок намагається уникнути емоційного переживання ситуації, раціоналізуючи або аналізуючи її з абстрактної, інтелектуальної точки зору. Це дозволяє дистанціюватися від власних почуттів і знизити

емоційний стрес, розглядаючи проблему з холодною логікою та об'єктивністю.

Інтелектуалізація допомагає зосередитися на фактах, теоріях або деталях, але при цьому уникає безпосереднього емоційного впливу ситуації. Наприклад, замість того щоб переживати горе через втрату, людина може почати розмірковувати про природу життя і смерті. Хоча цей механізм може тимчасово зменшити психологічний дискомфорт, він також може заважати справжньому опрацюванню емоцій і досягненню внутрішньої гармонії.

Найменше вираженими у дорослих жінок виявилися наступні захисні механізми: регресія (27%), реактивне утворення (20%), компенсація (13%), заміщення (10%).

І молодих дівчат картина вираженості захисних механізмів виявилася дещо іншою. На першому місці у них представлений механізм «Заміщення». До нього вдаються 63% дівчат. Механізм заміщення (або перенесення) полягає в тому, що людина перенаправляє свої емоції або імпульси, які виникають у зв'язку з однією ситуацією або об'єктом, на інший, менш загрозливий або більш доступний об'єкт. Це допомагає знизити внутрішній конфлікт або тривогу, які могли б виникнути, якби емоції були виражені безпосередньо.

На другому місці представлений механізм «Пригнічення», до нього вдаються 47% дівчат. Його сутність полягає в несвідомому витісненні небажаних або загрозливих думок, спогадів, почуттів чи бажань із свідомості. Ці психологічно неприйнятні елементи не зникають, але стають недоступними для свідомого усвідомлення, що допомагає уникнути внутрішнього конфлікту та зниження тривоги.

Пригнічення дозволяє тимчасово зберігати психічну рівновагу, оскільки людина не стикається безпосередньо з болісними або неприємними аспектами свого досвіду. Проте витіснені емоції та спогади можуть продовжувати впливати на поведінку й настрій на несвідомому рівні, іноді проявляючись у вигляді снів, необґрунтованої тривоги або інших

психосоматичних симптомів. Пригнічення може призводити до того, що емоційні проблеми залишаються невирішеними, а психічна напруга накопичується.

Решта механізмів виражені серед молодих дівчат не в значній мірі: заперечення (20%), проекція (17%), інтелектуалізація (13%), компенсація (6%), регресія (3%).

Наступний етап, аналогічно до попередніх, передбачав математичну перевірку закономірності виявлених особливостей. Його результати наведені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5.

Математичний аналіз результатів діагностики захисних механізмів
(Манна-Уїтні)

Захисні механізми	Вибірка	Сума рангів	Статистика U Манна-Уїтні	Асимптом. знач.
Заперечення	Дівчата	660	195**	0,002
	Жінки	1170		
Пригнічення	Дівчата	1161.5	203,5**	0,002
	Жінки	668.5		
Регресія	Дівчата	825.5	360,5	0,361
	Жінки	1004.5		
Компенсація	Дівчата	934	431	0,627
	Жінки	896		
Проекція	Дівчата	944.5	420,5	0,921
	Жінки	885.5		
Заміщення	Дівчата	1097.5	267,5	0,002
	Жінки	732.5		
Інтелектуалізація	Дівчата	887	422	0,328
	Жінки	943		
Реактивне утворення	Дівчата	879.5	414,5	0,297
	Жінки	950.5		

Примітка : * - розбіжності значущі при $p < 0,05$; ** - розбіжності значущі при $p < 0,01$

Математичний аналіз показав, що значимими відмінності в прояві захисних механізмів між дорослими жінками та молодими дівчатами є: заперечення (Uкр=195), пригнічення (Uкр=203,5) та заміщення (Uкр=267,5). Тобто, в рамках нашої теми дослідження вкажемо, що дорослі жінки частіше вдаються до заперечення, як домінуючого захисного механізму, а молоді дівчата, частіше або пригнічують негативні емоції, або переносять їх на інший об'єкт, тим самим нівелюючи негативний вплив стресора.

Наступний етап аналізу був проведений на предмет особливостей прояву особистісних рис, які були продіагностовані за допомогою Фрайбурзького особистісного опитувальника. Результати аналізу даного етапу наведені на гістограмі (рис. 3.6.).

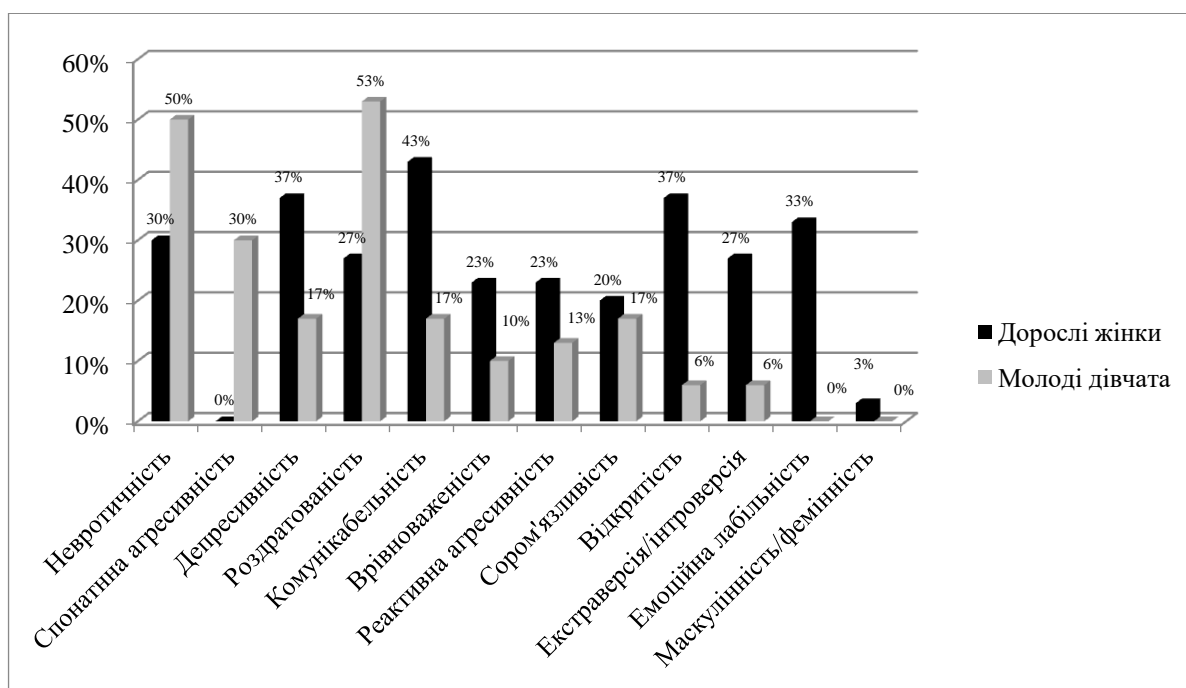

Рис. 3.6. Висока вираженість індивідуальних характеристик респондентів (FPI)

Як ми наглядно бачимо, між дорослими жінками та молодими дівчатами наявні певні особистісні відмінності, які, дійсно, можуть бути зумовлені віковими особливостями.

Перш за все, дорослі жінки, в'явилися більш депресивнішими (37%), більш відкритішими (37%) та більш емоційно лабільними (33%). Тобто, дорослі жінки, порівняно з молодими дівчатами більше схильні до переживання депресії при цьому вони більш відкриті у взаємостосунках з оточуючими. Ці стосунки можуть супроводжуватися частими змінами настрою та значними емоційними реакціями на не значні (по своїй суті) події (висока емоційна лабільність). Це, в свою чергу, може мати негативний вплив на взаємостосунки з оточуючими.

Молоді дівчата виявилися більш невротичнішими. Серед молодих дівчат частка таких опитаних складає 50%. Серед дорослих жінок рідше (30%) зустрічаються особи з високим рівнем невротичності, тоді як Висока невротичність характеризується підвищеною емоційною нестабільністю, схильністю до сильних переживань і частих негативних емоцій, таких як тривога, страх, дратівливість, сум або гнів. Люди з високим рівнем невротичності можуть бути більш вразливими до стресових ситуацій і реагувати на них сильніше, ніж інші. Вони часто переживають труднощі в управлінні своїми емоціями, що може впливати на їхню самооцінку, міжособистісні стосунки і загальне психічне здоров'я.

Також, молоді дівчат виявилися більш схильними до прояву роздратованості (53%) та спонтанної агресивності (30%). Отже, як ми можемо бачити, молоді дівчата також мають певну емоційну нестійкість, проте, ця емоційність частіше має більш агресивне забарвлення.

Математичний аналіз, наведений в таблиці 3.6., показав, що по деяким параметрам, відмінність дорослих жінок та молодих дівчат не є випадковою, а скоріше закономірною.

Таблиця 3.6.

Математичний аналіз результатів діагностики за опитувальником FPI
(Манна-Уїтні)

Індивідуальні параметри	Вибірка	Сума рангів	Статистика U Манна-Уїтні	Асимптом. знач.
Невротичність	Дівчата	1161	204**	0,001
	Жінки	669		
Спонтанна агресивність	Дівчата	1326.5	138,5**	0,001
	Жінки	503.5		
Депресивність	Дівчата	841.5	376,5	0,512
	Жінки	988.5		
Роздратованість	Дівчата	1281.5	83,5**	0,001
	Жінки	548.5		
Комунікабельність	Дівчата	806	341	0,743
	Жінки	1024		
Врівноваженість	Дівчата	1013.5	351,5	0,621
	Жінки	816.5		
Реактивні агресивність	Дівчата	959	406	0,851
	Жінки	871		
Сором'язливість	Дівчата	925.5	439,5	0,361
	Жінки	904.5		
Відкритість	Дівчата	592.5	127,5**	0,002
	Жінки	1237.5		
Екстраверсія/Інтроверсія	Дівчата	848	383	0,328
	Жінки	982		
Емоційна лабільність	Дівчата	649.5	184,5**	0,002
	Жінки	1180.5		
Маскулінність/Фемінність	Дівчата	824.5	359,5	0,377
	Жінки	1005.5		

Примітка : * - розбіжності значущі при $p < 0,05$; ** - розбіжності значущості при $p < 0,01$

В результаті було виявлено, що особистісні особливості дорослих жінок та дівчат відрізняються по таким параметрам як:

1) Невротичність ($U_{кр}=204$) – дорослі жінки менше, порівняно з дівчатами, схильні до невротизації;

2) Спонтанна агресивність ($U_{кр}=138,5$) – дорослі жінки менше, порівняно з дівчатами, схильні до прояву спонтанної агресії;

3) Роздратованість ($U_{кр}=83,5$) – дорослі жінки менше, порівняно з дівчатами, схильні до прояву роздратування;

4) Відкритість ($U_{кр}=127,5$) – дорослі жінки, порівняно з дівчатами більш відкриті у взаємодії з оточуючими;

5) Емоційна лабільність ($U_{кр}=184,5$) – дорослі жінки частіше за молодих дівчат переживають емоційні спади та піднесення, які можуть впливати на взаємини з оточуючими.

3.5. Вплив психологічних захистів на поведінку дорослих жінок у конфліктних ситуаціях

Останній крок емпіричного дослідження мав задачу встановити, чи впливають стилі поведінки дорослих жінок у конфлікті на їхні захисні механізми, самооцінку та особливості прив'язаності. Для цього нами був застосований критерій кореляції Пірсона. Враховуючи, що домінуючими, найбільш вираженими у дорослих жінок стилями поведінки у конфлікті виявилися: компроміс та уникнення, ми дослідили, як ці дві основні стратегії впливають на захисні механізми дорослих жінок. Результати математичного аналізу наведені в узагальнюючій таблиці 3.7. та 3.8.

Результати, які містить в собі таблиця 3.7. вказують нам на те, що жодна з домінуючих стратегій поведінки дорослих жінок у конфлікті не має значимого впливу як на їхню самооцінку (окремі її параметри) так і на індивідуально-психологічні особливості (опитувальник FPI).

Таблиця 3.7.

Результати кореляційного аналізу

Індивідуальні особливості та самооцінка	Стили поведінки в конфлікті			
	Компроміс		Уникнення	
	P	Рівень значимості	P	Рівень значимості
Невротичність	0,048	0,802	-0,228	0,226
Спонтанна агресивність	0,076	0,690	-0,252	0,180
Депресивність	-0,074	0,699	0,218	0,248
Роздратованість	-0,021	0,911	-0,296	0,112
Комунікабельність	0,163	0,390	-0,033	0,862
Врівноваженість	-0,253	0,176	0,301	0,106
Реактивна агресивність	0,265	0,158	-0,076	0,690
Сором'язливість	-0,320	0,085	-0,105	0,581
Відкритість	-0,045	0,813	-0,224	0,235
Екстраверсія/інтроверсія	0,031	0,872	-0,035	0,853
Емоційна лабільність	-0,130	0,493	-0,110	0,562
Маскулінність/фемінність	-0,217	0,249	-0,045	0,815
Здоров'я	-0,077	0,687	0,031	0,817
Характер	-0,232	0,216	0,226	0,231
Розум	0,327	0,078	0,283	0,130
Здібності	0,034	0,859	0,107	0,574
Авторитет	0,359	0,051	0,201	0,286
Краса	-0,108	0,570	0,355	0,054
Впевненість	0,316	0,089	0,233	0,216

Натомість, таблиця 3.8. вказує на те, що стилі поведінки дорослих жінок у конфлікті мають зв'язок з їхніми захисними механізмами. А саме, встановлено, що стратегія «Уникнення» значимо корелює ($r=0,386$) з таким захисним механізмом як «Заперечення» та «Інтелектуалізація» ($r=0,520$).

Отже, дорослі жінки, які частіше вдають до стратегії «Уникнення», яка використовується як спосіб зменшення стресу, що викликаний конфліктом, шляхом дистанціювання від його джерела, для нівелювання його наслідків або вдаються до логіки (пояснюючи його причини, наслідки та зміст для себе), або до заперечення його існування або важливості для себе.

При цьому, стратегія «Уникнення» не має значимого зв'язку з типами прив'язаності.

Результати кореляційного аналізу

Захисні механізми і типи прив'язаності	Стилі поведінки в конфлікті			
	Компромідс		Уникнення	
	P	Рівень значимості	P	Рівень значимості
Заперечення	-0,103	0,590	0.386*	0,005
Пригнічення	-0,199	0,291	0,008	0,965
Регресія	-0,089	0,641	-0,145	0,444
Компенсація	-0,004	0,985	0,037	0,844
Проекція	0,021	0,913	0,125	0,509
Заміщення	0,066	0,728	-0,309	0,097
Інтелектуалізація	-0,030	0,873	0.520**	0,003
Реактивне утворення	-0,137	0,471	0,046	0,809
Ненадійність прив'язаності	-0,178	0,348	0,120	0,527
Надійність прив'язаності	0.455*	0,012	-0,288	0,122

Натомість, стратегія «Компромісу» значимо впливає на типи прив'язаності дорослих жінок, зокрема на «надійну прив'язаність» ($r=0,455$). І при цьому, не має значимого зв'язку з жодним захисним механізмом. Таким чином констатуємо, що дорослі жінки, які частіше схильні вдаватися до компромісу в конфлікті, частіше характеризуються наявністю надійної прив'язаності у стосунках. Даний тип зв'язку має наступні характеристики:

1. Емоційна безпека – дорослі жінки з надійною прив'язаністю зазвичай відчуваються емоційно захищеними, що дозволяє їм відкрито обговорювати свої потреби та інтереси у конфліктних ситуаціях. Вони менше бояться відторгнення чи втрати стосунків, тому здатні шукати компромідс, не боячись вразливості.

2. Довіра – надійна прив'язаність сприяє розвитку довіри до інших. У процесі пошуку компромісу довіра грає ключову роль, оскільки обидві сторони повинні бути впевненими, що інша сторона також прагне справедливого вирішення конфлікту. Жінки з надійною прив'язаністю, як

правило, більш схильні до конструктивних переговорів, що робить компроміс природною стратегією для них.

3. Емпатія та взаємоповага – у відносинах з надійною прив'язаністю часто розвиваються емпатія і взаємоповага. Це дозволяє людям розуміти і враховувати позиції та емоції інших людей у конфлікті. Такий підхід сприяє ефективному використанню компромісу як стратегії вирішення конфліктів.

4. Гнучкість – жінки з надійною прив'язаністю, зазвичай, менш схильні до ригідності у стосунках, що дає їм змогу бути гнучкими та відкритими до різних варіантів вирішення конфлікту, включаючи компроміс.

Таким чином, надійна прив'язаність створює емоційну основу, яка підтримує застосування дорослими жінками стратегії компромісу, роблячи її більш природним і ефективним підходом до вирішення конфліктів. Дорослі жінки з таким типом прив'язаності зазвичай демонструють здатність до співпраці та пошуку взаємоприйнятних рішень, зберігаючи при цьому стійкі та здорові стосунки.

Висновки до третього розділу

В результаті проведеного дослідження на вибірках дорослих жінок віком 35-45 років, в кількості 30 осіб та молодих дівчат віком 18-30 років в кількості 30 осіб за допомогою таких опитувальників та методик: тест на типи прив'язаності Е. Чен, тест «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації» К. Томаса, Методика діагностики самооцінки Дембо-Рубінштейн, методика «Індекс життєвого стилю» Келлермана-Плутчика, Фрайбурзький особистісний опитувальник. Та із застосуванням методів математичної статистики обробки: критерій Манна-Уїтні, коефіцієнт кореляції Пірсона, ми прийшли до наступних висновків:

1. Серед дорослих жінок найпоширенішою є стратегія «Компромісу», яка притаманна 47% опитаних. Друге місце за частотою використання в цій

групі займає стратегія «Уникнення», характерна для 43% жінок. Математичний аналіз підтвердив наявність значущих відмінностей у виборі стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях серед дорослих жінок. Зокрема, дорослі жінки частіше використовують стратегії «Компромісу» та «Уникнення» порівняно з молодими дівчатами. Це підтверджується статистично значущими результатами: для стратегії «Уникнення» отримано показник $U_{кр} 245$, а для стратегії «Компромісу» – $U_{кр} 270,5$. У свою чергу, молоді дівчата частіше використовують стратегію «Суперництва», що підтверджується показником $U_{кр} 259$.

2. Дорослі жінки демонструють вищі показники самооцінки за окремими параметрами. Вони частіше високо оцінюють своє здоров'я, характер, інтелект, здібності, зовнішність, авторитет тощо. Натомість, молоді дівчата виявляють меншу впевненість у собі. Серед молоді значно менше тих, хто високо оцінює свої особистісні риси та якості. Ці висновки підтверджуються результатами математичного аналізу.

3. Для дорослих жінок найбільш поширеним типом прив'язаності є «Надійна прив'язаність». У стосунках вони частіше демонструють зрілий підхід, вміють керувати своїми емоціями, слухати інших і бути в гармонії з собою. В їхніх взаєминах зазвичай присутня більша відкритість. На відміну від них, молоді дівчата менш схильні до відкритих і зрілих стосунків, частіше потрапляючи в емоційну залежність або, навпаки, уникаючи близького емоційного зв'язку.

4. У дорослих жінок найбільш вираженим захисним механізмом є заперечення, яке використовують 90% опитаних. На другому місці за частотою прояву знаходиться механізм проєкції, який характерний для 37% жінок. Математичний аналіз виявив значущі відмінності в використанні захисних механізмів між дорослими жінками та молодими дівчатами, зокрема в запереченні ($U_{кр}=195$), пригніченні ($U_{кр}=203,5$) та заміщенні ($U_{кр}=267,5$). Це означає, що дорослі жінки частіше застосовують заперечення як основний захисний механізм, тоді як молоді дівчата схильні

або пригнічувати негативні емоції, або переносити їх на інший об'єкт, зменшуючи таким чином негативний вплив стресу.

5. Дослідження виявило, що особистісні характеристики дорослих жінок і дівчат відрізняються за такими показниками: невротичність (Укр=204) – дорослі жінки менш схильні до невротичних проявів порівняно з дівчатами; спонтанна агресивність (Укр=138,5) – дорослі жінки рідше виявляють спонтанну агресію в порівнянні з дівчатами; роздратованість (Укр=83,5) – дорослі жінки менш схильні до роздратування порівняно з дівчатами; відкритість (Укр=127,5) – дорослі жінки більш відкриті у спілкуванні з іншими порівняно з дівчатами; емоційна лабільність (Укр=184,5) – дорослі жінки частіше зазнають емоційних коливань, що може впливати на їхні взаємини з оточуючими, порівняно з молодими дівчатами.

6. У дорослих жінок виявився статично значимий зв'язок між стратегіями поведінки у конфлікті та захисними механізмами і типами прив'язаності. Зокрема між «уникненням» та «Запереченням» ($p=0,386$) та «Інтелектуалізацією» ($p=0,520$).

Стратегія «Компромісу» має значимий зв'язок з «Надійним типом прив'язаності» ($p=0,455$).

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дали підстави зробити наступні висновки:

1. Захисні механізми – це способи обробки інформації, за допомогою яких людина захищається від внутрішнього та зовнішнього стресу. Вони дозволяють людині виключати реальність (заперечення), уникати її (витіснення), змінювати її значення (раціоналізація) або надавати їй протилежного сенсу (реактивне утворення). Захисні механізми можуть переносити внутрішні почуття на зовнішні об'єкти (проекція), розділяти реальність на частини (ізоляція), сприяти втечі від неї (регресія) або перебудовувати її (сублімація). Кожен з цих механізмів перешкоджає продуктивному сприйняттю реальності і глибшому розумінню себе.

У нашому дослідженні ми визначили конфлікт як соціально-психологічне явище, яке завжди включає дві сторони з різними цілями та прагненнями, а також наявність предмету суперечки. Сьогодні існує багато типологій, що відображають різноманіття форм конфліктів. Різноманіття видів конфліктів і основ їхньої класифікації, на нашу думку, пояснюється тим, що поки не існує єдиного підходу до розуміння сутності конфлікт

У нашому дослідженні ми охарактеризували конфліктність як складне явище, яке проявляється на різних рівнях і має різний ступінь інтенсивності в залежності від домінування окремих її компонентів. Рівень вираженості конфліктності визначає, наскільки особистість схильна потрапляти в конфлікти або з якою інтенсивністю вона може вступати в конфліктні ситуації.

2. Серед дорослих жінок найбільш поширеною стратегією поведінки у конфлікті є стратегія «Компромісу», яку використовують 47% респонденток. На другому місці за частотою прояву стоїть стратегія «Уникнення», що притаманна 43% жінок. Математичний аналіз виявив значні відмінності у виборі стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях між дорослими жінками і молодими дівчатами. Дорослі жінки частіше використовують стратегії

«Компромісу» і «Уникнення» порівняно з молодими дівчатами. Це підтверджується статистичними даними: для стратегії «Уникнення» отримано показник Укр 245, а для стратегії «Компромісу» – 270,5. Молоді дівчата частіше вдаються до стратегії «Суперництва», що підтверджується показником Укр 259.

3. Дорослі жінки мають вищі показники самооцінки за різними параметрами. Вони частіше позитивно оцінюють своє здоров'я, характер, інтелект, здібності, зовнішність та авторитет. Найбільш поширеним типом прив'язаності у дорослих жінок є «Надійна прив'язаність». В їхніх стосунках часто проявляється зрілий підхід: вони вміють управляти своїми емоціями, слухати інших і бути в гармонії з собою, демонструючи більшу відкритість у взаємодії.

Серед захисних механізмів у дорослих жінок домінує заперечення, яке використовують 90% опитаних, тоді як механізм проєкції виявляється у 37% жінок.

Дорослі жінки менш схильні до невротичних проявів і рідше виявляють спонтанну агресію порівняно з молодими дівчатами. Вони також менш схильні до роздратування і більш відкриті у спілкуванні. Однак, дорослі жінки частіше відчують емоційні коливання, що може впливати на їхні взаємини з оточенням.

4. У дорослих жінок було виявлено статистично значущий зв'язок між стратегіями поведінки в конфлікті, захисними механізмами та типами прив'язаності. Зокрема, стратегія «Уникнення» має значний зв'язок із «Запереченням» ($p=0,386$) і «Інтелектуалізацією» ($p=0,520$). Крім того, стратегія «Компромісу» тісно пов'язана з «Надійним типом прив'язаності» ($p=0,455$).

Отже, в результаті проведеного дослідження можемо констатувати, що сформована гіпотеза про те, що у дорослих жінок може бути наявний зв'язок між стратегіями поведінки у конфлікті та захисними механізмами і типами прив'язаності – підтвердилася.

Перспективами подальших досліджень полягає в більш ґрунтовному розкритті закономірностей конфліктності дорослих жінок та їхніх захисних механізмів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрушко Я. С. Теоретико-психологічний аналіз проблеми механізмів захисту особистості. *Освіта регіону*. 2013. № 2. С. 152–157.
2. Антонійчук Н. Конфліктна поведінка особистості як результат впливу об'єктивних та суб'єктивних чинників. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2019. Випуск 5. С. 3–8.
3. Афанасьєва Н. Є. Особливості взаємозв'язку самооцінки та психологічних захистів у здобувачів вищої освіти. *Габітус*. 2022. Вип. 39. С. 140-144.
4. Буняк А. Н. Психологічні детермінанти конфліктності у студентському віці. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2013. Вип. 19. С. 49-59.
5. Ващенко І. В., Кляп М.І. Конфліктологія та теорія переговорів. Київ : Знання, 2013. 408 с.
6. Володарська Н. Д. Роль цінностей психологічних захистів у сприянні позитивному психологічному здоров'ю особистості. *Габітус*. 2022. Вип. 38. С. 49-53.
7. Гаврилькевич В. К. Зміни механізмів психологічного захисту у студентів-психологів першого курсу у процесі навчання. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 6 т. 2. С. 21-26
8. Гаврилькевич В. К. Структура механізмів психологічного захисту у студентів-психологів. *Теорія і практика сучасної психології*. 2020. № 1 т. 1. С. 161-165.
9. Горецька О. В. Особливості психологічного захисту людей похилого віку які мають внутрішні конфлікти. *Габітус*. 2021. № 27. С. 64-71.
10. Гошовська Н.О. Первинні механізми психологічного захисту та вікова динаміка їх застосування : теоретико-емпіричний ракурс. *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної АПН України*. Проблеми загальної та педагогічної психології. 2012. Т. 24, ч. 6. С. 112-119.

11. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 564 с.
12. Депутатов В. О. Механізми психологічного захисту й копінг-стратегії підлітків зі сколіозом: емпіричне дослідження. *Габітус*. 2020. Вип. 12 Т. 2. С. 110-115.
13. Ерліш Е. А. Психологічний захист молоді з інвалідністю: зарубіжний досвід. *Теорія і практика сучасної психології*. 2020. № 1 т. 3. С. 40-45.
14. Заграй Л. Д. Особистісна криза : динаміка базових переживань. *Журнал Прикарпатського університету імені Василя Стефаника*. 2021. №2. С. 100–107.
15. Захисні механізми за З. Фройдом. URL: http://allref.com.ua/uk/skachaty/Zahisni_mehanizmi_za_Froiidom.
16. Ільницька І. А. Прояви копінг-поведінки залежно від механізмів психологічного захисту особистості. *Габітус*. 2023. № 50. С. 80-84.
17. Ільницька Л. А. Особливості психологічного захисту особистості у осіб з різним рівнем інтернальності. *Габітус*. 2023. № 56. С. 137-142.
18. Каліна Н. Ф. Психотерапія. К. : Академвидав. 2010. 286 с.
19. Максименко С. Д., Максименко К. С., Панасенко Н. М., Клименко В. В., Цехмістер Я. В. Диференційна психологія: підручник / За загальною редакцією академіка С. Д. Максименка. К. : Видавничий Дім «Слово», 2013. 496 с.
20. Матяш-Заяц Л. П. Стиль спілкування як чинник міжособистісних конфліктів у ранньому юнацькому віці. *Психологія: Зб. наук. пр. НПУ імені М.П. Драгоманова*. Випуск 15. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. С. 178-183.
21. Михальська Ю. А., Ренке С. О. Особливості механізмів психологічного захисту особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2018. Випуск 30. С. 417-427.
22. Муханова, О. М. Сучасне освітнє середовище і міжособистісні конфлікти. *Директор школи ліцею гімназії*. 2019. Т. 20 № 6. С. 56-62.

23. Паливод Л. І. Механізми психологічного захисту та копінг-стратегій у подоланні стресу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Психологія. 2023. № 3. С. 76-79.

24. Петрінко В. С. Конфліктологія: курс лекцій, енциклопедія, програма, таблиці. Навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2020. 360 с.

25. Саннікова О. П. Результати апробації методики «диференціальна діагностика схильності до конфліктності» (ДИДІКО). *Наука і освіта*. 2016. № 2-3. С. 61-67.

26. Ситнік С. В. Взаємозв'язок стратегій психологічного захисту та самоактуалізаційних процесів у здобувачів вищої освіти. *Науковий вісник Сіверщини*. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки. 2023. № 1 (10). С. 205–215.

27. Склянська О. В. Дослідження механізмів психологічного захисту та емоційної зрілості студентів психологів. *Габітус*. 2022. Вип. 37. С. 133-137.

28. Слободянюк, А. В. Психологія управління та конфліктологія : навчальний посібник для практичних та семінарських занять. Вінниця : ВНТУ, 2010. 120 с.

29. Солодухова О. Г. Проблема психологічного захисту в діяльності молодого вчителя. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 2 т. 2. С. 137-140.

30. Сотська Г. І., Тітаренко І. І. Посібник-практикум з формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з реклами і зв'язків з громадськістю. Київ : ТОВ «ДКС Центр», 2018. С.29-34.

31. Степаненко Л. В. Емоційна рівновага як ресурс копінг-захисних механізмів психологів під час карантину. *Габітус*. 2020. Вип. 12 Т. 2. С. 33-37.

32. Степаненко Л. В. Особливості психологічного захисту людей похилого віку в умовах коронавірусної пандемії. *Габітус*. 2022. № 33. С. 57-61.

33. Ульянова Т. Ю. Індивідуально-психологічні особливості конфліктності як властивості особистості: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Одеса, 2017. 256 с.
34. Фоміна М. Механізми психологічного захисту студентів. *Вісник Львівського університету*. Серія психологічні науки. 2020. Випуск 6. С. 129–133
35. Чала О. А. Сутність та детермінанти деструктивної конфліктної особистості. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2009. № 26. С. 400.
36. Шебанова В.І. Проблематика механізмів психологічного захисту. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 12 : Психологічні науки. 2012. Вип. 37. С. 246-249.
37. Шиделко А. В. Науково-теоретичні грані психологічного захисту особистості. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 87-94.
38. Яценко Т. С. Особливості взаємозв'язку між свідомою та несвідомою сферами психіки суб'єкта. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика: науково-методичний журнал*. 2017 Вип.4 (8). С. 99–110.
39. A Dynamic Theory of Personality: Selected Papers. Front Cover. Kurt Lewin. McGraw-Hill Book Company, Incorporated, 1935. Gestalt psychology. 286 p.
40. Dahrendorf R. Der soziale Konflikt. 2004. P. 26-55
41. Freud, A. Defense Mechanisms. Encyclopedia Britanika, v. 7. London. P. 172-173.
42. Maccoby E., Jacklin C. N. The Psychology of Sex Differences. Stanford, 1974; Maccoby E. The Two Sexes: growin up apart, coming together. Cambridge: Harvard UniversityPress, 1998. P. 118-152.

АНОТАЦІЯ

Красовська Н. Психологічні захисти в організації поведінки у конфліктній ситуації у дорослих жінок.

Кваліфікаційна робота на здобуття магістерського рівня вищої освіти за спеціальністю 053 – Психологія (Галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки). Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2024.

У кваліфікаційній роботі представлено теоретичне узагальнення та емпіричне підтвердження гіпотези, про те, що у дорослих жінок може бути наявний зв'язок між стратегіями поведінки у конфлікті та захисними механізмами і типами прив'язаності.

В результаті дослідження визначено, що захисні механізми психіки призначені для зменшення чи усунення негативних, травмуючих переживань, які можуть виникати внаслідок внутрішніх або зовнішніх конфліктів, станів тривоги чи дискомфорту. Конфлікт завжди включає дві сторони з різними цілями та прагненнями, а також присутність конкретного предмету суперечок. Конфліктність є індивідуально-психологічним феноменом, що визначає схильність особистості до створення конфліктів, тоді як конфлікт – це соціально-психологічний явище, яке проходить різні етапи існування.

В роботі описані результати емпіричного дослідження, які виявили, що: Серед дорослих жінок найпоширенішою є стратегія «Компромісу».

Життєва криза середнього віку призводить до загального зниження осмисленості життя у чоловіків та жінок.

Дорослі жінки демонструють вищі показники самооцінки за окремими параметрами. Вони частіше високо оцінюють своє здоров'я, характер, інтелект, здібності, зовнішність, авторитет тощо.

Для дорослих жінок найбільш поширеним типом прив'язаності є «Надійна прив'язаність».

У дорослих жінок виявився статично значимий зв'язок між стратегіями поведінки у конфлікті та захисними механізмами і типами прив'язаності.

Перспективами подальших досліджень полягає в більш ґрунтовному розкритті закономірностей конфліктності дорослих жінок та їхніх захисних механізмів.

Ключові слова: психологічний захист, захисні механізми, конфлікт, конфліктність, дорослі жінки.

ANNOTATION

Krasovska N. Psychological defenses in the organization of behavior in a conflict situation in adult women.

Qualification work for obtaining a master's degree in higher education in the specialty 053 - Psychology (Field of knowledge 05 - Social and behavioral sciences). V. N. Karazin Kharkiv National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2024.

The qualification work presents a theoretical generalization and empirical confirmation of the hypothesis that in adult women there may be a connection between conflict behavior strategies and protective mechanisms and types of attachment.

As a result of the study, it was determined that the protective mechanisms of the psyche are designed to reduce or eliminate negative, traumatic experiences that may arise as a result of internal or external conflicts, states of anxiety or discomfort. Conflict always includes two parties with different goals and aspirations, as well as the presence of a specific subject of dispute. Conflict is an individual-psychological phenomenon that determines the tendency of an individual to create conflicts, while conflict is a social-psychological phenomenon that goes through different stages of existence.

The paper describes the results of an empirical study that revealed that:

Among adult women, the most common strategy is the «Compromise».

The midlife crisis leads to a general decrease in the meaningfulness of life in men and women.

Adult women demonstrate higher self-esteem in certain parameters. They more often highly evaluate their health, character, intelligence, abilities, appearance, authority, etc.

For adult women, the most common type of attachment is «Secure attachment».

In adult women, a statically significant relationship was found between conflict behavior strategies and defense mechanisms and types of attachment.

The prospects for further research are to more thoroughly reveal the patterns of conflict in adult women and their defense mechanisms.

Keywords: psychological defense, defense mechanisms, conflict, conflict, adult women.